

**‘Schatkist Met tweehonderd afbeeldingen Van
Voorname Nederlandsche digteren’**

Onderzoek naar de waardering van jonge auteurs in het Panpoëticon Batavûm

Eindwerkstuk Nederlandse taal en cultuur

Student: Melinda van Kessel

Studentnummer: 3819922

Begeleider: dr. Feike Dietz

Inleverdatum: 29-06-2015

Inhoudsopgave

Samenvatting	2
1. Inleiding	3
2. Systematische analyse	7
2.1 Fase 1: Gemiddelde debuutleeftijden	7
2.2 Fase 2: Waardering.....	9
2.3 Fase 3: Hoeveelheid ruimte.....	10
2.4 Deelconclusie	13
3. Auteursanalyse	14
3.1 Dirck Rafaelsz Camphuysen	16
3.2 Jeremias de Decker.....	18
3.3 Karel van Mander.....	22
3.4 Anna Maria van Schurman.....	26
3.5 Constantijn Huygens	30
3.6 Arnold Moonen	34
3.7 Joachim Oudaen	38
3.8 Hubert Korneliszoon Poot.....	42
3.9 Joost van den Vondel	48
3.10 Jacob Westerbaen.....	52
3.11 Deelconclusie	55
4. Conclusie.....	57
5. Discussie.....	59
Bibliografie.....	61
Bijlage 1	65
Bijlage 2	71
Bijlage 3	74

Samenvatting

In dit eindwerkstuk is onderzocht in hoeverre literaire werken van jonge auteurs in de vroegmoderne tijd door tijdgenoten werden gewaardeerd. Als casus diende het *Panpoëticon Batavûm*, een bron bij uitstek van auteurs en geleerden uit de zestiende tot en met het begin van de achttiende eeuw. Dit lof- en leerdicht verscheen in 1720 van de hand van apotheker en dichter Lambert Bidloo. Aan de hand van systematisch en tekstgericht onderzoek is vastgesteld of Bidloo waardering heeft voor de jonge debutanten die in het *Panpoëticon Batavûm* worden besproken en of zij door Bidloo als navolgenswaardig voorbeeld voor andere jonge dichters worden neergezet. Systematisch onderzoek liet allereerst zien dat jonge debutanten, auteurs onder de 27 jaar, een grote kans hadden om in Bidloo's gedicht te worden opgenomen. Zo bevinden zich onder de zesenzestig auteurs die Bidloo behandelt maar liefst negenendertig jong gedebuteerde auteurs. Vijfentachtig procent van de jonge debutanten werd bovendien door Bidloo enthousiast ontvangen. Een grondige analyse van tien auteurs heeft echter uitgewezen dat Bidloo deze jonge dichters niet per definitie meer waardeerde dan oudere debutanten. Hetgeen Bidloo waardeert aan poëzie verbindt hij niet met leeftijd: zowel jong als oud wordt voor hun geleerdheid, vindingrijkheid en zedigheid geprezen of omwille van hun losbandige verzen bekritiseerd.

1. Inleiding

In de vroegmoderne Republiek beleefde de creatieve industrie een ongekennde bloei. Dankzij de toename van het aantal gedrukte teksten, een groeiend genre-aanbod, talloze internationale contacten en handelsnetwerken en een goede scholing kon ook de boekproductie explosief groeien.¹ De vraag in welke mate jonge auteurs die creatieve productie stimuleerden is lange tijd onbeantwoord gebleven, terwijl er in de vroegmoderne periode al een cultuur bestond waarin de jeugd ruimte had om zichzelf te ontwikkelen. Benjamin Roberts wijst in zijn boek *Sex and Drugs before Rock 'n' Roll* bijvoorbeeld op de groeiende groep jongeren in de Republiek en de opkomst van een bloeiende jeugdcultuur met actief handelende jeugd. Doordat een groot aantal jongeren de Nederlandse steden bevolkten, openbaarde zich voor hen een welvarende cultuur in de Republiek.² De jeugd had dankzij de economische voorspoed die was ontstaan in de late zestiende en vroege zeventiende eeuw veel geld te spenderen en meer vrije tijd. Vooral jongeren van de stedelijke elite investeerden hierdoor in luxeproducten zoals liedboeken.³

Bekend is dat in de vroegmoderne periode jongeren niet alleen als consument, maar ook als producent van boeken steeds actiever werden. Aan de rol van jongeren als lezer en consument is in onderzoek al veel aandacht besteed. Zo weten we dat Nederlandse jongeren in de vroegmoderne tijd niet alleen veel literatuur kochten, maar dat er ook veel literatuur over en voor jongeren verscheen. Bestaand onderzoek laat zien dat er vanaf het eind van de zestiende eeuw al liedboeken op de boekenmarkt verschenen die speciaal voor jongeren waren geschreven.⁴ De rol van literatuur *door* jongeren en de positie van jonge boekproducenten in de vroegmoderne literaire markt daarentegen is in onderzoek tot voor kort onderbelicht gebleven. Aan de Universiteit Utrecht kijken vier letterkundigen momenteel voor het eerst naar de jeugdige boekproducent als motor achter de creativiteit en innovatie op de boekenmarkt.⁵

Het nu lopende Utrechtse onderzoek vertrekt vanuit de observatie dat er in de vroegmoderne periode steeds meer jonge auteurs actief werden op de boekenmarkt. Met een onlangs ontwikkelde digitale zoektool voor de Short Title Catalogue Netherlands (STCN) heeft

¹ Boot, P., Dietz, F., Stronks, E., & Zwart, W. (in voorbereiding).

² Robert, B.B. (2012), p. 23-24.

³ Idem, p. 188.

⁴ Zie bijvoorbeeld: Grootes, E. (1987). Het jeugdig publiek van de “nieuwe liedboeken” in het eerste kwart van de zeventiende eeuw. In W. van den Berg en J. Stouten (red.), *Het woord aan de lezer. Zeven literatuurhistorische verkenningen* (pp. 72-88). Groningen: Wolters-Noordhoff.

⁵ Boot, P., Dietz, F., Stronks, E., & Zwart, W. (in voorbereiding).

Els Stronks de ontwikkeling van debuutleeftijden in de vroegmoderne periode in kaart gebracht. Haar analyse laat zien dat de gemiddelde debuutleeftijd van auteurs in de periode 1550-1750 daalde van 40 naar 33 jaar.⁶ Uit het nog schaarse onderzoek weten we bovendien dat er in de vroegmoderne periode jongeren waren die literaire vernieuwingen tot stand brachten. Zo wijzen de Utrechtse onderzoekers erop dat uitgever Barent Adriaensz. in 1591 zijn *Nieuw Aemstelredams liedboek* op de markt bracht en pas 26 jaar was toen hij daarmee een genre introduceerde dat in de zeventiende eeuw immens succesvol zou worden: het jongerenliedboek.⁷ Tevens is bekend dat Jan van der Noot in de tweede helft van de zestiende eeuw op jonge leeftijd de laatste literaire trends uit het buitenland importeerde.⁸ De Utrechtse onderzoekers willen de bijdrage van dit soort jonge boekproducenten de komende jaren beter in beeld krijgen.

Met mijn eindwerkstuk lever ik vanuit een specifieke bron en vraagstelling een bijdrage aan het onderzoek naar de rol van jonge boekproducenten. Aan de hand van kwantitatief en tekstgericht onderzoek naar het *Panpoëticon Batavûm* van Lambert Bidloo (1638-1724) probeer ik een eerste indruk te krijgen van de waardering van jonge auteurs in de vroegmoderne tijd.⁹ Het *Panpoëticon Batavûm* dankt zijn ontstaan aan het portrettenkabinet van de graveur, schilder, beeldsnijder en dichter Arnoud van Halen (1673-1732).¹⁰ Deze bracht aan het begin van de achttiende eeuw een kabinet bijeen waarin hij de miniatuurportretten van Nederlandse dichters en geleerden bewaarde die hij zelf op basis van bestaande afbeeldingen had ontworpen.¹¹ In 1720 bevatte deze schatkist tweehonderd portretten en besloot de 82-jarige Bidloo een bijna driehonderd pagina's lange lofzang op de verzameling te publiceren. Bidloo vermeldt aan het begin van het *Panpoëticon Batavûm* nadrukkelijk dat het gedicht geen mausoleum was, maar diende ter inspiratie en aansporing voor nog levende dichters om de grote dichters te willen volgen.¹² Het *Panpoëticon Batavûm* geeft niet alleen een beschrijving van deze 'Voornamen Nederlandsche digteren' en hun poëtische werken, maar biedt tevens inzicht in

⁶ Stronks, E. (2015), p. 30-31.

⁷ Idem, p. 30; Boot, P., Dietz, F., Stronks, E., & Zwart, W. (in voorbereiding).

⁸ Boot, P., Dietz, F., Stronks, E., & Zwart, W. (in voorbereiding).

⁹ De volledige titel luidt: *Panpoëticon Batavûm, Kabinet, Waar in de Afbeeldingen van Voornaamen Nederlandsche Dichteren, Versameld, en Konstig Geschilderd door Arnoud van Halen, En onder Uytbreyding, en Aanmerkingen, over de Hollandsche Rym-Konst, geopend, door Lamb. Bidloo.*

¹⁰ Leemans, I., & Johannes, G.-J. (2013), p. 111; Stipriaan, R. van (2002), p. 263.

¹¹ Leemans, I., & Johannes, G.-J. (2013), p. 111; Stipriaan, R. van (2002), p. 264; Strien, T. van (2014), p. 239.

¹² Leemans, I., & Johannes, G.-J. (2013), p. 111-112; *Panpoëticon Batavûm*, p. 9.

Bidloo's poëtica van de Nederlandse dichtkunst.¹³ Sommige letterkundigen beschouwen het gedicht als (de aanzet tot) de eerste Nederlandse literatuurgeschiedenis.¹⁴

Toch was het Van Halens' verzameling die de meeste belangstelling trok en aan Bidloo's lofdicht is tot voor kort dan ook bijzonder weinig aandacht besteed. In 2014 is het gedicht voor het eerst in zijn geheel bestudeerd door Ton van Strien.¹⁵ Hoewel Van Strien in zijn bestudering van het *Panpoëticon Batavûm* aandacht heeft voor de factor jeugd, beperkt dit onderzoek zich opnieuw tot de jeugdige lezer. Van Strien richt zich in zijn onderzoek namelijk niet op de leeftijd van de dichters die in het *Panpoëticon Batavum* worden gelauwerd, maar op de lessen voor jonge dichters die Bidloo hen als lezers meegeeft. Van Strien's artikel is niet alleen vernieuwend en belangrijk doordat het voor het eerst het *Panpoëticon Batavûm* als geheel diepgaand onder de loep neemt, maar ook omdat Van Strien het gedicht vanuit een nieuw perspectief benadert. Voorheen werd het *Panpoëticon Batavûm* louter als lofdicht beschouwd, maar Van Strien bestempelt de tekst dus eveneens als leerdicht. Uit zijn analyse van het gedicht blijkt dat Bidloo duidelijk een aanhanger is van het klassieke poëtische ideaal: aankomende dichters moeten beginnen met het bestuderen van de klassieken en zich door middel van studie en oefening ontwikkelen naar het klassieke ideaal.¹⁶

Het eerdere schaarse onderzoek naar het *Panpoëticon Batavûm* richtte zich niet op Bidloo's poëtica, maar wees er met name op dat het gedicht een uniek inzicht bood in de canonisering van vroegmoderne schrijvers. Het *Panpoëticon Batavûm* is een bron bij uitstek van literaire auteurs en geleerden uit de vroegmoderne tijd en daarmee zoals Van Thiel in 1978 al stelde onontbeerlijk voor onze kennis van de achttiende-eeuwse waardering van onze vaderlandse dichters.¹⁷ Te Winkel had er in 1924 al eerder op gewezen dat Bidloo met zijn lofdicht het oordeel van zijn tijd over veel overleden en nog levende dichters vertolkte. Ook Inger Leemans toonde zich in 2004 bewust van Bidloo's positie als canonvormer, maar desondanks is er naar dit aspect tot op heden geen inhoudelijk onderzoek gedaan.¹⁸

¹³ *Panpoëticon Batavûm*, p. 1.

¹⁴ Kalf, G. (1910), p. 359; Stipriaan, R. van (2002), p. 264; Leemans, I. (2004), p. 255; Schenkeveld-van der Dussen, R. (2010), p. 27.

¹⁵ Zie hiervoor: Strien, T. van (2014). De schatkist: Lambert Bidloo's *Panpoëticon Batavûm*. *Tijdschrift voor Nederlandse taal- en letterkunde*, 130 (3), 237-260.

¹⁶ Strien, T. van (2014), p. 240-256.

¹⁷ Thiel, P.J.J. van (1978), p. 24.

¹⁸ Winkel, J. te (1924), p. 59; Leemans, I. (2004), p. 255.

In dit eindwerkstuk zullen beide functies van het gedicht, lof- en leerdicht, een centrale plaats innemen en zal onderzocht worden of er een verband is tussen Bidloo's waardering voor bepaalde auteurs en het klassiek onderlegd zijn. Dit onderzoek helpt ons daarmee grip te krijgen op de paradoxale situatie dat de vroegmoderne Republiek in toenemende mate ruimte bood aan jeugdige stemmen, terwijl het ideaal van klassiek geschoolde, rijpe auteurs beter paste bij oudere en geoefende schrijvershanden. Geeft Bidloo met zijn klassieke idee over scholing daadwerkelijk de voorkeur aan rijpe, klassiek onderlegde auteurs of heeft hij ook waardering voor jonge innovatieve en autodidactisch geschoolde auteurs? Dit eindwerkstuk is dus een onderzoek naar de mate waarin in de vroegmoderne periode de jeugdigheid van auteurs werd gewaardeerd en in hoeverre jeugdige auteurs als voorbeeld konden dienen voor anderen. De vraag die in dit eindwerkstuk centraal staat, luidt: *Heeft Lambert Bidloo in zijn Panpoëticon Batavûm waardering voor jonge auteurs en in hoeverre moeten andere jonge dichters hen willen navolgen?*

Om tot een antwoord op deze onderzoeksvraag te komen, zal het *Panpoëticon Batavûm* allereerst onderworpen worden aan een systematische analyse die uit drie fasen bestaat. In de eerste fase worden met behulp van de Short-Title Catalogus Nederland (STCN) de debuutleeftijden vastgesteld van de auteurs die Bidloo in het *Panpoëticon Batavûm* behandelt en wordt geïnventariseerd of de auteurs die Bidloo bespreekt al dan niet op jonge leeftijd debuteerden. Vervolgens zal in de tweede fase per auteur worden vastgesteld of Bidloo de desbetreffende auteur overwegend positief, deels positief of overwegend negatief beoordeeld. In de derde fase wordt gekeken naar de hoeveelheid versregels die de auteurs krijgen toebedeeld. Op basis van deze gegevens kan enkel worden vastgesteld in hoeverre Bidloo aandacht en waardering heeft voor jonge debutanten. Om te bepalen wat Bidloo al dan niet aan hen waardeert, zullen vervolgens in het volgende hoofdstuk tien van Bidloo's besprekingen van auteurs inhoudelijk worden geanalyseerd en geïnterpreteerd.

2. Systematische analyse

Bidloo bespreekt in het *Panpoëticon Batavûm* zowel tijdgenoten als reeds overleden auteurs, waardoor hij zowel aandacht besteedt aan auteurs die productief waren in de zestiende en zeventiende als achttiende eeuw. Vanuit Stronks' analyse van de gemiddelde debuutleeftijd van auteurs in de periode 1550-1750 en haar conclusie dat de gemiddelde debuutleeftijd in die periode daalt van 40 naar 33 jaar, is te verwachten dat Bidloo gaandeweg de eeuwen steeds meer jonge debutanten aanhaalt. Met jonge debutanten worden auteurs bedoeld die voor 28-jarige leeftijd zijn gedebuteerd. Deze leeftijdsgrens is vastgesteld op basis van het gegeven dat het huwelijk in de vroegmoderne periode werd gezien als het einde van de jeugd: 28 jaar was de leeftijd waarop men destijds gemiddeld trouwde.¹⁹ Vanuit dit oogpunt is het gedicht allereerst onderworpen aan een systematische analyse, met als resultaat een overzicht van de debuutleeftijden van zesenzestig auteurs en een overzicht dat Bidloo's waardering en aandacht voor deze auteurs toont. In dit hoofdstuk worden de uitkomsten van de systematische analyse getoond en geduid.

2.1 Fase 1: Gemiddelde debuutleeftijden

Met behulp van de Short-Title Catalogus Nederland (STCN) zijn allereerst de geboortejaren en debuutleeftijden vastgesteld van zesenzestig auteurs die Bidloo in het *Panpoëticon Batavûm* noemt. In deze analyse zijn niet alle auteurs meegenomen die in het gedicht worden aangehaald. De debuutleeftijd wordt berekend op basis van het geboortjaar en het jaar van verschijnen van het eerste werk van een auteur, waardoor auteurs van wie het geboortjaar of debuutjaar onbekend of onzeker is niet zijn meegenomen. Ook auteurs die tussen neus en lippen door worden genoemd en personen die Bidloo niet bespreekt in het kader van literaire activiteiten zijn buiten beschouwing gelaten. In bijlage 1 zijn de geboortejaren, debuutjaren, debuutleeftijden en debuutwerken van de auteurs die wel zijn meegenomen te vinden.

Op basis van de zesenzestig debuutleeftijden is allereerst de gemiddelde debuutleeftijd berekend. De gemiddelde debuutleeftijd is met 27 jaar relatief laag, vooral met het oog op Stronks' analyse die liet zien dat de debuutleeftijd in 1750 gemiddeld zelfs nog zes jaar hoger lag. Uit dit gegeven valt op te maken dat jonge debutanten dus relatief veel kans hadden om door Bidloo in *Panpoëticon Batavûm* te worden opgenomen. Vervolgens is de gemiddelde debuutleeftijd per eeuw vastgesteld:

¹⁹ Boot, P., Dietz, F., Stronks, E., & Zwart, W. (in voorbereiding); Bakker, N., Noordman, J., & Rietveld-van Wingerden, M. (2010), p. 121.

Periode	Gemiddelde debuutleeftijd
16 ^e eeuw	27,3 jaar
17 ^e eeuw	26,5 jaar
18 ^e eeuw	29,9 jaar

Tabel 1: De gemiddelde debuutleeftijd per eeuw

Tabel 1 laat zien dat de gemiddelde debuutleeftijd van de auteurs uit de achttiende eeuw hoger is dan die in de voorgaande eeuwen. De gemiddelde debuutleeftijd neemt hier dus, in tegenstelling tot de dalende lijn die Stronks liet zien, vanaf de zeventiende eeuw juist weer toe. Er moet echter wel worden opgemerkt dat het wat betreft de achttiende eeuw slechts om zeven auteurs gaat. Hierdoor hebben enkele hoge debuutleeftijden zoals die van Arnould Houbraken (40 jaar) en Jan Baptista Wellekens (49 jaar) een groot effect op de gemiddelde debuutleeftijd.

Periode	Aantal auteurs	Debuutleeftijd 27 jaar of jonger	Debuutleeftijd 28 jaar of ouder
16 ^e eeuw	18	10	8
17 ^e eeuw	41	25	16
18 ^e eeuw	7	4	3
Totaal	66	39	27

Tabel 2: Aantal jonge en oude gedebuteerde auteurs per eeuw

Uit tabel 2 blijkt dat in het *Panpoëticon Batavûm* veel jonge debutanten worden behandeld: 59 procent van de auteurs die Bidloo bespreekt was 27 jaar of jonger toen ze debuteerden. Daarnaast was 62 procent van de auteurs die Bidloo bespreekt productief in of vanaf de zeventiende eeuw. Bidloo behandelt daarnaast ook nog redelijk wat auteurs die in de zestiende eeuw debuteerden, maar hij bespreekt slechts zeven auteurs die productief waren vanaf de achttiende eeuw. Dit hangt hoogstwaarschijnlijk samen met het feit dat het *Panpoëticon Batavûm* aan het begin van de achttiende eeuw verscheen.

De gegevens van de analyse stemmen niet volledig overeen met de verwachting, uitgaande van de analyse van Stronks, dat Bidloo gaandeweg de eeuwen steeds meer jonge debutanten bespreekt. Bidloo lijkt inderdaad naar verhouding meer jong gedebuteerde auteurs te bespreken wanneer we kijken naar de zestiende en zeventiende eeuw, maar het verschil

tussen de zeventiende en achttiende eeuw daarentegen is minimaal. Ook dit valt mogelijk te verklaren door het feit dat de auteurs die Bidloo in het *Panpoëticon Batavûm* aanhaalt tussen 1500 en 1712 debuteerden, waardoor er in de analyse in tegenstelling tot de achttiende eeuw wel debutanten over de gehele zestiende en zeventiende eeuw zijn meegenomen.

2.2 Fase 2: Waardering

De eerste fase van de systematische analyse liet zien dat Bidloo in zijn gedicht veel jong gedebuteerde auteurs bespreekt, maar deze analyse geeft nog niets bloot over de waardering van deze jonge debutanten. Daarom is het gedicht vervolgens tekstueel gecodeerd. Hierbij is onderzocht welke auteurs door Bidloo overwegend positief worden gewaardeerd, welke auteurs overwegend negatief en welke auteurs zowel waardering als kritiek krijgen. Aan de hand van deze tekstuele codering zijn de zesenzestig auteurs ingedeeld op basis van een van deze drie categorieën. De resultaten zijn te vinden in bijlage 2. Uit de analyse is gebleken dat er, alhoewel auteurs door Bidloo ook zeker bekritiseerd worden, overwegend lof klinkt uit Bidloo's mond. Er krijgen slechts drie auteurs een ronduit negatief oordeel en over vijf auteurs is Bidloo zowel positief als negatief. Opvallend is dat slechts twee van deze acht auteurs niet debuteerden op jonge leeftijd.

	Aantal auteurs	Debuutleeftijd 27 jaar of jonger	Debuutleeftijd 28 jaar of ouder
Positief oordeel	58	33	25
Negatief oordeel	3	2	1
Gemengd oordeel	5	4	1
Totaal	66	39	27

Tabel 3: De waardering van jonge en oudere debutanten

Tabel 3 laat zien dat zich onder de gewaardeerde auteurs meer jonge dan oudere debutanten bevinden: 57 procent van de gewaardeerde auteurs debuteerde onder de 28 jaar. Tegelijkertijd worden jong gedebuteerde auteurs in verhouding tot oudere debutanten vaker bekritiseerd: van de niet of minder gewaardeerde auteurs is drie vierde een jonge debutant. Desalniettemin worden jonge debutanten een stuk vaker wel dan niet gewaardeerd: van de jong gedebuteerde auteurs wordt 85 procent positief beoordeeld.

	16 ^e eeuw		17 ^e eeuw		18 ^e eeuw	
	27 of <	28 of >	27 of <	28 of >	27 of <	28 of >
Positief	9	7	20	15	4	3
Negatief	1	0	1	1	0	0
Gemengd	0	1	4	0	0	0

Tabel 4: De waardering van jonge en oudere debutanten per eeuw

Een totale vergelijking van Bidloo's waardering van de auteurs met de debuutleeftijden en periodes vanaf wanneer de auteurs productief waren, laat zien dat de meeste auteurs die niet of minder gewaardeerd worden in de zeventiende eeuw debuteerden. Voor de zestiende eeuw maakt het voor een positieve waardering voor een auteur weinig uit of deze vroeg of laat debuteerde: Bidloo is over ongeveer even veel jonge als oudere debutanten positief. De resultaten voor een negatieve respectievelijk gemengde waardering lopen uiteen: één jonge debutant wordt ronduit negatief beoordeeld en één oudere debutant krijgt zowel waardering als kritiek. Wat betreft de zeventiende eeuw is van de gewaardeerde auteurs 57 procent jong gedebuteerd. Daarnaast is Bidloo overwegend negatief over zowel een jong gedebuteerde auteur als een oudere debutant. Opvallend is dat alle vier de iets minder gewaardeerde auteurs op jonge leeftijd debuteerden. Voor de auteurs die zijn gedebuteerd in de achttiende eeuw heeft Bidloo enkel lof. De debuutleeftijd maakt wat dit betreft geen wezenlijk verschil: 57 procent van de gewaardeerde auteurs debuteerde op jonge leeftijd.

2.3 Fase 3: Hoeveelheid ruimte

Door middel van het coderen is vastgesteld dat zich onder de gewaardeerde auteurs meer jonge dan oudere debutanten bevinden, maar hierdoor weten we nog niets over de hoeveelheid ruimte die de jonge debutanten van Bidloo krijgen toebedeeld. Om vast te stellen of jonge debutanten uitvoeriger worden behandeld dan auteurs die op latere leeftijd debuteerden, is tijdens het coderen tevens gekeken naar de hoeveelheid aandacht die de zesenzestig auteurs krijgen. Uit de analyse is gebleken dat de lengte van Bidloo's besprekingen sterk varieert. Daarom is elke auteur vervolgens ingedeeld in een van de volgende categorieën: 1-10, 11-30, 31-50, 51-70, 71-90, 91-110, 111-130, 131-150 en 151-170 versregels. De resultaten zijn hieronder in tabel 5 te zien:

Aantal versregels	Aantal auteurs	Debuutleeftijd 27 of jonger	Debuutleeftijd 28 of ouder	Oordeel
1-10	14	7	7	
11-30	17	12	5	I G, 3 N
31-50	8	6	2	I G
51-70	9	5	4	
71-90	7	4	3	2 G
91-110	2	1	1	
111-130	3	-	3	
131-150	3	2	1	
151-170	3	2	1	I G

Tabel 5: Het aantal versregels dat jonge en oudere debutanten krijgen toebedeeld

Hierna is bepaald of een auteur kort, redelijk uitvoerig of zeer uitvoerig wordt behandeld. Een auteur wordt kort behandeld bij 1-50 versregels, redelijk uitvoerig bij 51-110 versregels en zeer uitvoerig bij 111-170 versregels. Uit tabel 5 blijkt dat Bidloo meer dan de helft van de auteurs slechts kort bespreekt: aan 59 procent van de auteurs wijdt Bidloo 50 versregels of minder. Bidloo behandelt 27 procent van de auteurs redelijk uitvoerig en slechts 14 procent zeer uitvoerig.

Uitvoerigheid	Debuutleeftijd 27 jaar of jonger	Debuutleeftijd 28 jaar of ouder
Kort (1-50 versregels)	25	14
Redelijk uitvoerig (51-110 versregels)	10	8
Zeer uitvoerig (111-170 versregels)	4	5

Tabel 6: De uitvoerigheid betreffende jonge en oudere debutanten

Ten slotte is vastgesteld of jonge debutanten uitvoeriger worden besproken dan auteurs die op latere leeftijd zijn gedebuteerd. Uit tabel 6 blijkt dat 64 procent van de auteurs die Bidloo kort behandelt jong zijn gedebuteerd. Ook onder de auteurs die redelijk uitvoerig worden besproken,

bevinden zich meer jonge debutanten: 56 procent van de auteurs debuteerde op jonge leeftijd. Van de auteurs die door Bidloo zeer veel versregels krijgen toebedeeld, is slechts 44 procent jong gedebuteerd. Jonge debutanten worden in verhouding tot oudere debutanten dus minder uitvoerig behandeld.

Uitvoerigheid	Debuutleeftijd 27 jaar of jonger	Debuutleeftijd 28 jaar of ouder
Kort (1-50 versregels)	22	12
Redelijk uitvoerig (51-110 versregels)	8	9
Zeer uitvoerig (111-170 versregels)	3	4

Tabel 7: De uitvoerigheid betreffende gewaardeerde auteurs

Tabel 7 laat zien dat gewaardeerde jonge debutanten in verhouding tot gewaardeerde oudere debutanten minder uitvoerig worden besproken. Van de auteurs die weinig versregels krijgen toebedeeld, is 64 procent op jonge leeftijd gedebuteerd. Het verschil tussen jonge en oudere debutanten is een stuk kleiner wat betreft het redelijk of zeer uitvoerig besproken worden.

Uitvoerigheid	Debuutleeftijd 27 jaar of jonger	Debuutleeftijd 28 jaar of ouder
Kort (1-50 versregels)	1	1
Redelijk uitvoerig (51-110 versregels)	2	
Zeer uitvoerig (111-170 versregels)	1	

Tabel 8: De uitvoerigheid betreffende deels gewaardeerde auteurs

De meeste auteurs waar Bidloo kritiek op heeft, worden kort besproken. De negatief beoordeelde auteurs krijgen alle drie weinig versregels toebedeeld. Uit tabel 8 blijkt dat zich onder de deels gewaardeerde auteurs slechts één oudere debutant bevindt. Tabel 5, 6 en 7 lieten al zien dat de lof op jong gedebuteerde auteurs in verhouding tot oudere debutanten minder

ruimte krijgt. Hier besteedt Bidloo juist weinig regels aan de kritiek op een oudere debutant en krijgt de kritiek op de jong gedebuteerde auteurs naar verhouding meer ruimte.

2.4 Deelconclusie

Op basis van de systematische analyse is vast te stellen dat jong gedebuteerde auteurs relatief veel kans hadden om door Bidloo begroet te worden in het *Panpoëticon Batavûm*: 59 procent van de auteurs die Bidloo in zijn gedicht behandelt, debuteerden op 27-jarige leeftijd of eerder. Uit de systematische analyse is tevens naar voren gekomen dat zich onder de gewaardeerde auteurs met 57 procent vooral jong debuteerde auteurs bevonden: 33 van de 58 gewaardeerde auteurs was een jonge debutant. Tegelijkertijd worden jonge debutanten in verhouding met oudere debutanten ook vaker bekritiseerd door Bidloo: onder de minder gewaardeerde auteurs bevinden zich veel jong gedebuteerde auteurs. Ook is gebleken dat Bidloo jonge debutanten in zijn gedicht niet erg veel ruimte gunt: (gewaardeerde) jonge debutanten worden minder uitvoerig besproken dan (gewaardeerde) auteurs die op latere leeftijd debuteerden.

Vast staat dat Bidloo veel jong gedebuteerde auteurs bespreekt en dat met 85 procent de meeste jonge debutanten ook positief worden beoordeeld. We weten op basis van deze gegevens echter nog niet wat Bidloo aan deze jonge debutanten waardeert. Heeft Bidloo bij de bespreking van jong gedebuteerde auteurs bijvoorbeeld impliciete of expliciete aandacht voor hun jonge jaren en jeugdigheid? Of heeft hij juist aandacht voor hun latere werken en de ontwikkeling die zij doormaken? Jong gedebuteerde auteurs kunnen mogelijk als oudere auteur worden behandeld, waarmee wordt bedoeld dat Bidloo van bijvoorbeeld een auteur die op 20-jarige leeftijd debuteerde alleen werken bespreekt die deze vanaf 30-jarige leeftijd produceerde. Om erachter te komen welke aspecten Bidloo al dan niet aan jong gedebuteerde auteurs waardeert, is het *Panpoëticon Batavûm* na de systematische analyse aan een primaire tekstanalyse onderworpen en zijn tien auteurs inhoudelijk geanalyseerd. De uitkomsten van deze analyse zullen in het volgende hoofdstuk worden gepresenteerd.

3. Auteursanalyse

De tien auteurs zijn geselecteerd op basis van 1) leeftijd, 2) periode vanaf wanneer ze productief waren en 3) uitvoerigheid. De belangrijkste factor voor de keuze van de auteurs was de hoeveelheid ruimte die zij van Bidloo krijgen toebedeeld. Er is gekozen voor auteurs die redelijk uitvoerig (51-110 versregels) of zeer uitvoerig (111-170 versregels) worden besproken. Om erachter te komen of Bidloo bepaalde aspecten alleen aan jonge debutanten wel of niet weet te waarderen, zijn in de selectie tevens auteurs opgenomen die op latere leeftijd zijn gedebuteerd. Gezien het feit dat Bidloo in het *Panpoëticon Batavûm* meer jong gedebuteerde dan oudere debutanten bespreekt, is ervoor gekozen om zes jonge debutanten en vier oudere debutanten inhoudelijk te analyseren. Ook is er geprobeerd om in de selectie auteurs uit verschillende periodes op te nemen, hoewel bijna twee derde van de auteurs die Bidloo bespreekt productief waren in de zeventiende eeuw. Tijdens het selecteren is gebleken dat de meeste auteurs die redelijk uitvoerig of zeer uitvoerig worden besproken eveneens productief waren vanaf de zeventiende eeuw. Hierdoor was het niet mogelijk om in de selectie veel 16^e-eeuwse of 18^e-eeuwse debutanten op te nemen: slechts twee van de tien geselecteerde auteurs waren niet productief in de zeventiende eeuw. Onderstaande tabellen laten de uiteindelijke selectie zien: tabel 9 toont de oudere debutanten en tabel 10 de jonge gedebuteerde auteurs.

Auteur	Debuut- leeftijd	Productief vanaf	Aantal versregels	Oordeel	Debuutwerk
Dirk Rafaelsz Camphuysen	32	17 ^e eeuw	119	Positief	<i>Daer moet veel strijds gestreden zijn</i>
Jeremias de Decker	41	17 ^e eeuw	170	Positief	<i>Punt-dichten</i>
Karel van Mander	47	16 ^e eeuw	113	Positief	<i>Dat hooghe liedt Salomo, met noch andere gheestelycke liedekens</i>
Anna Maria van Schurman	32	17 ^e eeuw	58	Positief	<i>Bedenckingen aengaende de toekomst van Christi coninkryk</i>

Tabel 9: auteurs die gedebuteerd zijn op 28-jarige leeftijd of later

Auteur	Debuut-leeftijd	Productief vanaf	Aantal versregels	Oordeel	Debuutwerk
Constantijn Huygens	21	17 ^e eeuw	69	Positief	<i>Larmes svr la mort de feu monsieur Mavrice de Nassav: qui mourut à la Haye de 5. le iuin. M.D.C.XVII.</i>
Arnold Moonen	19	17 ^e eeuw	154	Gemengd	<i>Kerszangh</i>
Joachim Oudaen	20	17 ^e eeuw	135	Positief	<i>Iohanna Grey, off Gemartelde onnoselheyt. Treur-spel</i>
Hubert Korneliszoon Poot	24	18 ^e eeuw	109	Positief	<i>Rampen van het vredejaer</i>
Joost van den Vondel	18	17 ^e eeuw	145	Positief	<i>Schriftuerlijck bruylofts reffereyn</i>
Jacob Westerbaen	25	17 ^e eeuw	76	Gemengd	<i>O pulchra capita, si cerebrum haberent! Ofte Lege tonnen rasen meest [...] geschreven aen de naeme-loose schrijvers van de Noodsaeckelicke verandwoordinge van de schutteren van Delff tegen't Nood-saekkelick mal</i>

Tabel 10: auteurs die gedebuteerd zijn op 27-jarige leeftijd of eerder

Tijdens het analyseren is onder meer gekeken of Bidloo het debuutwerk van een auteur bespreekt, of hij aandacht heeft voor de jeugdigheid of ouderdom van een auteur en of hij de auteur als een navolgingswaardig voorbeeld voorstelt. In bijlage 3 is een volledig overzicht te vinden van de aspecten waar tijdens het analyseren op is gelet.

3.1 Dirck Rafaelsz Camphuysen

Dirck Rafaelsz Camphuysen (1586-1627) was een predikant-dichter en debuteerde in 1618 op 32-jarige leeftijd met het gedicht *Daer moet veel strijds gestreden sijn*. Hij is vooral bekend geworden door zijn *Stichtelycke rymen* uit 1624. Dit geestelijke liedboek kende een enorm succes in de Republiek en was volgens Riet Schenkeveld-van der Dussen zelfs het meest populaire liedboek in de zeventiende en achttiende eeuw.²⁰ Van de bundel zijn gedurende de zeventiende eeuw veertig herdrukken verschenen en ook in de achttiende eeuw verschenen er tot 1759 circa vijftien herdrukken.²¹ Het is dus niet verrassend dat *Stichtelycke rymen* het werk is waar Bidloo in zijn bespreking van Camphuysen de meeste aandacht aan besteedt. De liedbundel wordt ook door Bidloo buitengewoon goed ontvangen en Camphuysen krijgt van hem zelfs een opvoedende functie toebedeeld wanneer hij, naar aanleiding van het eerste gedicht van diens *Stichtelycke rymen*, zegt in te stemmen met Camphuysens opvattingen over de liefdespoëzie. Hoewel Bidloo vindt dat er geen regels en voorschriften voor dit genre bestaan, meent hij wel dat Camphuysen voor hem sprak toen deze in zijn gedicht *Onnutt' en schadelijcken arbeydt* de 'dart'le Poëtres' terechtwees en zich uitdrukkelijk voorstander toonde van zedige en betamelijke liederen.²²

Liefdespoëzie is het genre waar, zo stelt Bidloo, vooral beginnende dichters zich op toeleggen. Hij lijkt liefdespoëzie dus te koppelen aan onrijpheid. Opvallend is dat Camphuysen in dit opzicht een leraar is voor beginnende dichters, terwijl hij zich volgens Bidloo zelf niet bezighoudt met liefdesgedichten. Dit wijst erop dat Bidloo Camphuysen beschouwt als een ervaren en voldragen dichter. Liefdespoëzie is een genre waar jonge en onervaren dichters mee beginnen om geoefend en bedreven te raken, maar volwassen en voldragen dichters houden zich bezig met andere stof:

Zy laat dat [=liefdespoëzie] aan de Jeugd, wien de onder-spreek-stoel past,
Niet een door rimpelen der Ouderdom vermast.²³

Camphuysen wordt door Bidloo vooral om zijn geleerdheid geprezen. Bidloo stelt namelijk dat dichters die God willen eren en hun plicht om mensen te stichten met liefde en trouw willen

²⁰ Schenkeveld-van der Dussen, R. (2014), p. 185. Ook Porteman & Smits-Veldt (2009, p. 467) stellen dat dit in de Republiek het populairste geestelijke liedboek van de zeventiende eeuw was.

²¹ Idem, p. 186.

²² *Panpoëticon Batavium*, p. 173.

²³ Idem, p. 174.

uitoefenen een grote geest moeten hebben en door studie en oefening geleerd moeten raken. Camphuysen is volgens Bidloo een voorbeeld van zo'n dichter en is zelfs:

[net als] Corenhert, in Ampt, Digt, en Pinçeel ervaren,
In God-geleerdheyt, en de Christen-Zede-kunst,
Zoo hoog, als oyt een Man in aller Vroomen gunst.²⁴

Camphuysen komt volgens Bidloo dan ook de lof toe dat hij als geen ander geestelijke stof en de christelijke zedenleer in dichtvorm kan beschrijven. Wie dat loochent, durft volgens Bidloo 'het Zonne-licht weêrestreven', want hij kent geen enkel vers van Camphuysen waaruit het tegendeel blijkt.²⁵ Zijn geestelijke poëzie is zo voorbeeldig dat Bidloo zich tijdens het lezen van diens werk 'in een vermaaklyk veld, vol lieve Bloemen' bevindt.²⁶ Door Camphuysens dichtkunst wordt hij verleid om in zijn hoofd een Parnassus met de negen Muzen voor hem op te richten. Bidloo is zelfs geneigd om hem Apollo's lier en lauwerkrans te geven,

[...] maar, ô neen!
Haar Liefde op Rymen hoeft geen prullery te leen
Uyt deze Poppen-Kraam.²⁷

De geest en de dichtkunst verspillen aan het 'Afgôon toysel' van Apollo is volgens Bidloo iets voor 'Kind'ren'.²⁸ Bidloo stelt Apollo met zijn Parnassus dan ook voor als het gebied dat is bestemd voor 'Kaal-kinnige poëten', waarmee hij doelt op jonge, baardloze dichters.²⁹ Camphuysen verdient Apollo's lauwerkrans niet, omdat dat een afgodenkroon is die beter past bij jonge liefdesdichters. Gelukkig zien oudere dichters zoals Bidloo zelf wel in dat een zedige en godsdienstige psalmberijmer zoals Camphuysen niet met Apollo moet worden vergeleken, maar beter in het licht van psalm maker David kan worden gezien:

[...] Neen!
Wy willen Belial met Jesus niets gemeen,
En stellen liever, voor een oordeel uyt te spreken,
Zoo dezer braven Geest is noodig vergeleken,
By dat doorlugtig Koor, waar door 't Gezegend Woord,

²⁴ *Panpoëticon Batavûm*, p. 95.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ *Panpoëticon Batavûm*, p. 98.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ *Panpoëticon Batavûm*, p. 100.

By zichtbaar Wonder, wierd de Weireld door gehoord³⁰

Zij willen Camphuysen dus niet met Apollo in verband brengen, maar met de heiligen. Camphuysen is in tegenstelling tot Apollo de ‘Waaren-God’ en de echte ‘Overwinnaar’ en dat maakt hem geen kandidaat voor de lauwerkrans, maar voor de hoogste zegepraal.³¹ Bidloo kent Camphuysen in zijn gedachten dan ook een pronkzuil toe waar alle heiligen hem zullen aanbidden.³²

Camphuysen wordt door Bidloo opgevoerd als een voldragen en geleerde man. Hij zet zijn poëzie in voor het overbrengen van de christelijke zeden en in dat opzicht moet Camphuysen volgens Bidloo een voorbeeld zijn voor anderen. Hoewel Bidloo Camphuysens publiek niet specificiert, dient Camphuysen vermoedelijk toch voornamelijk als rolmodel voor oudere dichters. Bidloo’s waardering is namelijk vooral gekoppeld aan Camphuysens geleerdheid en volwassenheid. Jonge, onvoldragen dichters leggen zich toe op liefdespoëzie, terwijl Camphuysen zich daar als volwassen dichter afzijdig van houdt en zich slechts wijdt aan religieus-didactische poëzie. Camphuysen heeft dus vooral een voorbeeldfunctie voor degenen die zich reeds bezighouden met poëzie van meer ernstige, rijpere aard en daarbij moeten zij vooral zijn godvruchtigheid willen nastreven. Bidloo prijst bovendien ook nadrukkelijk een andere lofwaardige eigenschap van Camphuysen: ondanks al zijn kennis en geleerdheid is hij, in tegenstelling tot de meeste geleerde personen, bescheiden gebleven en niet hooghartig geworden. Ook daar moeten dichters duidelijk een les uit halen, namelijk dat bij een oudere en ervaren dichter ingetogenheid past en geen zelfingenomenheid.

3.2 Jeremias de Decker

Jeremias de Decker (1609-1666) debuteerde vermoedelijk pas in 1650 op 41-jarige leeftijd met zijn *Punt-dichten*. Bidloo verwijst in het *Panpoëticon Batavûm* niet naar dit debuutwerk, maar andere vroege werken worden wel expliciet aangehaald: het gedicht *Goede vrijdag ofte het lyden onses heeren Jesu Christi* uit 1651 en het treurspel *Baptistes of Dooper* dat een jaar later verscheen. De Decker lijkt vooral met het eerstgenoemde gedicht in de zeventiende eeuw veel bewondering te hebben afgedwongen: het is vanaf het moment van verschijnen door veel

³⁰ *Panpoëticon Batavûm*, p. 100.

³¹ Idem, p. 96, 98.

³² Bidloo was niet de enige die Camphuysen ‘bijna op zijn rooms vereerd[e] als heilige’ (Porteman & Smits-Veldt, p. 468-469).

tijdgenoten geprezen.³³ Joachim Oudaen, die later nog aan bod zal komen, had zoveel ontzag voor De Deckers *Goede vrydag* dat hij het werk in 1660 navolgde met zijn *Aandachtige Treurigheid*.³⁴ Het gedicht wordt ook genoemd in het eerste deel van de ‘door [Geeraardt] Brandt opgezette Amsterdamse canonbloemlezing’ *Verscheide Nederduytsche gedichten*.³⁵ Brandt positioneerde De Decker in de opdrachten van de twee bundels, verschenen in 1651 respectievelijk 1653, tussen de dichters van gevestigde reputatie en introduceerde hem samen met Franciscus Martinius als een nieuw talent.³⁶ Brandt nam De Deckers *Goede vrydag* in het eerste deel op, dus al in hetzelfde jaar waarin het gedicht was verschenen, als een ‘nieuwe’ tekst in de afdeling ‘Geestelycke gedichten’ en plaatste het werk naar eigen zeggen ‘nevens de groote namen der grootste poëten’.³⁷ De waardering die het gedicht genoot, is volgens Buitendijk en Porteman en Smits-Veldt niet alleen toe te wijzen aan de literaire kwaliteiten van het werk, maar tevens aan de grote belangstelling die men in het midden van de zeventiende eeuw voor de uitbeelding van de lijdensgeschiedenis van Christus had.³⁸

Bidloo lijkt De Deckers *Goede vrydag* eveneens om beide aspecten te waarderen, hoewel zijn waardering voor het gedicht toch met name van literaire aard lijkt te zijn. Bidloo prijst het gedicht vooral om het feit dat De Decker in zijn klaagzangen het lijden van Christus zo voortreffelijk bezingt dat de poëzie in dit werk niets onderdoet voor het woord van de grootste predikant. Het is het vermelden waard dat De Decker in zijn gedicht het lijden van Christus vanuit een persoonlijke emotionele betrokkenheid beschrijft en door middel van de retorische figuur van de *evidentia* de lezer probeert te ontroeren.³⁹ Hoewel Bidloo niet expliciet refereert naar De Deckers gebruik van dit populaire stijlmiddel, lijkt hij het gedicht wel voornamelijk vanwege het beeldende en emotionele taalgebruik enthousiast te ontvangen.⁴⁰ De Decker wist namelijk

Den angst, de Pyn, 't Verraad, de zigt'bre Wonder-werken,
By 't Krygs-volk, Malchus, Jood, en Judas aan te merken;
't Gedaag voor 't Sanhedrin, de haat van Caïphas;

³³ Decker, J. de (1978) (ed. W.J.C. Buitendijk), p. 68.

³⁴ Porteman, K., & Smits-Veldt, M.B. (2009), p. 581, 651.

³⁵ Idem, p. 465.

³⁶ Idem, p. 512.

³⁷ Idem, p. 512, 654.

³⁸ Idem, p. 651; Decker, J. de (1978) (ed. W.J.C. Buitendijk), p. 68-69.

³⁹ Bij het toepassen van de *evidentia* is de verteller als het ware als een ooggetuige aanwezig (Porteman & Smits-Veldt, p. 653).

⁴⁰ Geerdink, N. (2012), p. 154.

En wat den Idumeêr by 't spotten vord'rend was.
Het vonnis des Romeyns; de Wreedheyd by het dooden,
Met Jesus Menschen-liefde in 't bitterste der nooden⁴¹

op een poëtische, aanschouwelijke, waarachtige en natuurlijke manier te beschrijven. Bidloo stelt dat iedereen die bekend raakt met De Deckers werk hem ongetwijfeld 'een Evangelisch, en Profetisch Hoofd-Poëet' zal noemen.⁴² Iedere dichter die net als De Decker de lof van Christus in dank- of zegezangen wil bezingen of over zijn kruisiging en hemelvaart wil schrijven, moet dan ook aan De Decker een voorbeeld nemen.

De Deckers *Goede vrijdag* wordt tevens aangehaald door Bidloo wanneer hij een ander vroeg, christelijk werk van De Decker bespreekt dat hij juist niet kan waarderen. Net wanneer Bidloo heeft gesteld dat de verzen van deze 'Christen-Pindarus' altijd hoogdravend zijn en passend bij de stof waarover hij dicht, stuit hij op een werk van De Decker waar hij erge aanstoot aan neemt:⁴³

Maar wat 's dit! ik struykel aan den drempel
Der Poësy, zoo dra ik treden wil ten Tempel,
Daar hy der Oud'ren keur des Naams, in God verhoogd,
Door yver van zyn Geest roemwaardig, heeft beöogd⁴⁴

Bidloo refereert vervolgens expliciet aan De Deckers *Baptistes of Dooper* uit 1652 als een van diens eerste dichtwerken. *Baptistes of Dooper* is een vertaling van een treurspel van George Buchanan over de moord op Johannes de Doper. Bidloo begrijpt niet waarom De Decker zich 'verslaaft' tot tolk van zo'n werk en waarom hij liever het Latijnse treurspel van Buchanan vertaalde dan zelf een treurspel te bedenken.⁴⁵ Bidloo refereert hier niet expliciet naar De Deckers leeftijd, maar zijn uitspraak impliceert wel dat een oudere dichter, ook al was dit treurspel een vroeg werk, in staat hoort te zijn om zelf een werk te kunnen bedenken en niet langer anderen moet navolgen. Dit idee wordt bevestigd wanneer Bidloo vervolgens stelt dat De Decker met zijn *Goede vrijdag*, dat een jaar eerder was verschenen, al heeft bewezen dat hij daartoe zeker in staat is. Bidloo zet De Decker dus neer als een geoefende en gevorderde dichter die zijn energie, aandacht en talent niet langer moet wijden aan vertalen, maar zich moet richten

⁴¹ *Panpoëticon Batavûm*, p. 63.

⁴² *Idem*, p. 64.

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ *Panpoëticon Batavûm*, p. 59.

⁴⁵ *Idem*, p. 60.

op eigen, nieuwe vindingen. Daarmee lijkt Bidloo geoefendheid en bekwaamheid te koppelen aan oorspronkelijkheid.

Dat De Decker aan het begin van zijn schrijfcarrière met een vertaling kwam in plaats van met een eigen werk, is bovendien niet het enige dat Bidloo betreurenswaardig vindt aan De Decker. Geestelijke stof op het toneel kan Bidloo in het algemeen niet dulden en al helemaal niet van De Decker. Vermoedelijk rekent Bidloo dit vooral een dichter als De Decker aan vanwege het feit dat een ervaren, oudere dichter beter zou moeten weten en zou moeten beseffen dat Bijbelse stof op het toneel onwenselijk is. Zelfs als kind wist Bidloo al dat men Gods naam niet uit ijdelheid mag noemen en hier helpt dan ook geen ‘verschooning, geen beroepen, nog verbloemen op Ouder-Vaderen voorbeelden’.⁴⁶ Ook andere door Bidloo zeer geprezen auteurs, zoals in sommige gevallen later nog zal blijken, moeten het wat dit betreft hij hem ontgelden. Zelfs het gezag van Hugo de Groot, Joost van den Vondel, Joachim Oudaen en Bidloo’s ‘grote Liefelingen’ Dirck Volckertszoon Coornhert en Karel van Mander betekent in dit geval niets.⁴⁷ Bidloo lijkt van mening te zijn dat een dichter ongeacht zijn leeftijd op het toneel nooit Gods naam mag misbruiken en dat dichters die treurspelen willen maken over andere stof dienen te schrijven. Wel lijkt het feit dat hij het verschijnen van dergelijke werken vooral een auteur als De Decker aanreket erop te wijzen dat Bidloo het van een jeugdige, onervaren dichter nog wel door de vingers zou kunnen zien. Merkwaardig is dat Bidloo zijn tirade afsluit met de opmerking dat De Decker misschien nooit had gewild dat zijn treurspel op het toneel zou verschijnen. Dit impliceert dat Bidloo veronderstelt dat zo’n geleerde dichter als De Decker eigenlijk heus wel wist dat hij toneelspelers niet daadwerkelijk Gods woord moest laten spreken.

Twee van De Deckers vroegste werken worden dus bij naam genoemd, maar Bidloo verwijst ook in het algemeen naar De Deckers dankdichten, zegezangen en puntdichten waarin deze zijn lezers onderricht in godsvrucht, ware deugd en moraal. Eerder bleek al dat De Decker als rolmodel dient voor iedere dichter die de lijdensgeschiedenis van Christus wil verbeelden, maar De Decker fungeert ook op het gebied van punt- en zedendichten als voorbeeld. Dichters moeten De Deckers godsvruchtige werken nastreven,

En met een tusschen-poos, ten eynd hy alles tref,
Zyn Punt-Gedigten voele, en ruyk zyn Zede-Bloemen⁴⁸

⁴⁶ *Panpoëticon Batavûm*, p. 60.

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ *Panpoëticon Batavûm*, p. 64.

Hoewel De Decker in al deze genres voor iedere dichter als nastrevenswaardig lijkt te gelden, noemt Bidloo echter expliciet het publiek dat De Decker aanspreekt en voert hij hem op als een rolmodel voor oudere schrijvers:

'k Gaf Melk, en Honig-raat, en voorgesnede spyzen,
Tot Digt-aas voor de Jeugd: De Dekker zal de Gysen,
En my het eerst van al, verbiên door yd'le waan
Te tragten nevens hem in Styl gelyk te staan⁴⁹

De Decker weet de jeugdige lezers niet met zoete spijs te verleiden tot het lezen van zijn poëzie, maar spoort vooral grijsharige mannen aan – en bovenal Bidloo zelf – om hem in stijl te evenaren. Hier fungeert dus duidelijk een oudere schrijver als voorbeeld voor oudere dichters – Bidloo was met zijn 82 jaar immers zelf ook al een man op leeftijd. Dit doet vermoeden dat Bidloo alleen geoefende en dus oudere dichters in staat acht om werken met ernstige stof, zoals de lijdensgeschiedenis van Christus, te produceren.

3.3 Karel van Mander

Karel van Mander (1548-1606) was een dichter-schilder en debuteerde in 1595 op 47-jarige leeftijd met de liedverzameling *Dat hooghe liedt Salomo, met noch andere gheestelycke liedekens*. In 1597 verscheen *De harpe*, een bundel geestelijke liederen die in 1605 werd uitgebreid tot *De gulden harpe* en gedurende de zeventiende eeuw via vele herdrukken een groot publiek wist te bereiken.⁵⁰ Ook zijn *Wtlegghingh op den Metamorphosis Pub. Ouidij Nasonis* uit 1604 haalde tot tien keer toe een herdruk en was daarmee een van zijn meest herdrukte boeken.⁵¹ Toch is Van Mander vooral bekend geworden met zijn populaire schilderboek dat eveneens in 1604 verscheen.⁵²

Van Manders *Wtlegghingh op den Metamorphosis Pub. Ouidij Nasonis* fungeert volgens Bidloo duidelijk als voorbeeld voor jonge dichters die treurspelen of heldendichten willen schrijven. Bidloo stelt dat kennis van de oudheid vooral essentieel is bij dit soort verheven genres. Daarom moeten jonge dichters net als Van Mander beginnen met het vertalen

⁴⁹ *Panpoëticon Batavûm*, p. 59.

⁵⁰ Porteman, K., & Smits-Veldt, M.B. (2009), p. 163.

⁵¹ *Idem*, p. 167, 569.

⁵² *Idem*, p. 166. De volledige titel luidt: *Het schilder-boeck waer in voor eerst de leerlustighe iueght den grondt der edel vry schilderconst in versheyden deelen wort voorghedraghen*.

van de klassieken en zorgen dat deze ‘in [hun] geheug tot Zap, en Bloed verander’.⁵³ Van Mander zal voor hen ‘een gantsche Boekzaal en Hoog-Leraar’ wezen, want hij heeft de klassieke werken door en door leren kennen en zo op voorname wijze de *Metamorfosen* van Ovidius vertaald.⁵⁴ Hiermee wijst Bidloo al impliciet op Van Manders geleerdheid: Van Mander had zo’n goede kennis van het Latijn dat jonge, in het Latijn onbedreven dichters zich tot zijn vertalingen moet wenden. Vervolgens stelt Bidloo dan ook dat Van Mander het toonbeeld is van deugdzaamheid en geleerdheid:

Zoo ryz des Meesters Roem uyt haar veragtings stof.
De Lezer, hoop ik, gund myn Digt-lust hier verlof,
Om Karels noyt genoeg ten hoogte der waardyën
In Deugd, en Wetenschap, haar vleug'len uyt te spryën;
Zoo verr' het haar vernuft, uytbeelding, en de kragt
Van Vaarssen, immermeer een Man te roemen dagt.⁵⁵

Niet alleen Van Manders vertalingen, maar ook zijn oorspronkelijke werken worden gewaardeerd. Bidloo roemt Van Mander daarbij om zijn godgeleerdheid die vooral is te zien in *De gulden harpe*. Van Mander heeft zo veel theologische kennis dat Bidloo hem, net als Camphuysen eerder, met psalmmaker David vergelijkt. Bidloo verheft Van Mander zelfs tot Davids evenknie, want ook in Van Manders liederen vindt men ‘geen enk'le snik die niet gantsch evenaard den Maat van 't Heylig Woord’.⁵⁶

Van Mander wordt daarnaast ook om zijn literaire vernieuwingen geprezen. Bidloo geeft te kennen dat hij inmiddels stokdoof is, maar hij zou willen dat hij de vernieuwende pastorale verzen uit Van Manders *Bethlehem dat is het broodhuys inhoudende den kerstnacht* uit 1613 nog steeds zou kunnen horen. Deze herderszangen zijn volgens Bidloo ‘zoo klaar, en duydelyk gelykende als 't kan wezen’.⁵⁷ Het is in dit verband opmerkelijk dat Bidloo Van Manders *Ossen-stal* en *Landt-werck*, tezamen verschenen in 1597, ongenoemd laat. Hoewel deze werken vertalingen zijn van Vergilius' *Bucolica* en *Georgica* en daarmee in die zin niet zo zeer vernieuwend, heeft Van Mander juist met deze werken de pastorale poëzie in Nederland geïntroduceerd.⁵⁸ Hieruit valt echter wel te concluderen dat Van Mander zestien jaar na diens

⁵³ *Panpoëticon Batavûm*, p. 43.

⁵⁴ *Idem*, p. 43.

⁵⁵ *Idem*, p. 43.

⁵⁶ *Idem*, p. 43.

⁵⁷ Porteman, K., & Smits-Veldt, M.B. (2009), p. 163; *Panpoëticon Batavûm*, p. 43.

⁵⁸ Porteman, K., & Smits-Veldt, M.B. (2009), p. 163.

introdactie van het genre met zijn herderszangen in *Bethlehem dat is het broodhuys* in literair opzicht nog steeds vernieuwend wist te zijn. Bovendien ziet Bidloo in deze liederen:

[...] Koningen, en Priesters, en Propheten,
In Beemden, Bosch, en Hut, en Stal by 't Vee gezeten,
En zingen, dat het klinkt, en weergalmd door de lugt,
Maar alles met den Geest van 't Eeuwig Heyl bevrugt.⁵⁹

Bidloo roemt naast Van Manders geleerdheid dus ook diens godsvruchtige poëzie. Om diezelfde reden is Bidloo ook zeer lovend over Van Manders *Olijf-bergh ofte Poëma van den laetsten dagh*, een leerdicht uit 1609 dat bestond uit eenentwintig zangen over het laatste oordeel.⁶⁰ Volgens Bidloo zal iedere poging van een nog levende, verdienstelijke dichter om dit werk in ‘Cieraadje’ Vinding, styl, en Woorden-merg’ te overtreffen of evenaren tevergeefs zijn.⁶¹

Bidloo heeft echter niet alleen aandacht voor Van Manders werken in didactisch opzicht, maar ook esthetisch gezien. Hij wijst erop dat dichtliefhebbers tegenwoordig Van Manders poëzie verwerpen vanwege het ontbreken van rijm, maar dat kan Bidloo

[...] zoo weynig in 's Mans Poësy verhind'ren
Als 't zuizen van de wind het Orgel-spel vermind'ren⁶²

Toch noemt Bidloo het gebrek aan rijm hierna een ‘aanstootlykheyd’ waar hij zeker iets aan had gedaan als hij niet bang was geweest om daarmee Van Manders goddelijke geest te ondergraven.⁶³ Bidloo lijkt het dus onterecht te vinden om zo’n geleerde dichter als Van Mander enkel te bekritisieren doordat er in zijn verzen geen rijm is te vinden. Rijm is volgens Bidloo dan ook niet de ziel van de poëzie, maar ‘een gulde lyst, om Spiegel, of Schilderye’.⁶⁴ Het is voor hem duidelijk belangrijker dat een dichter in zijn verzen blijk geeft van zijn kennis en kunde en dat zijn poëzie leerzaam is. Van Mander is ‘tot het Nut van ’t Rymen overboodig’ en dient in dat opzicht dus niet als voorbeeld, maar hij is wel

In diepe Aaloudheids-kunde, en haar Afgodendom,
Altaar-geheymenis, en Priesteren gebom,

⁵⁹ *Panpoëticon Batavûm*, p. 43-44.

⁶⁰ Porteman, K., & Smits-Veldt, M.B. (2009), p. 164.

⁶¹ *Panpoëticon Batavûm*, p. 44.

⁶² *Ibidem*.

⁶³ *Ibidem*.

⁶⁴ *Panpoëticon Batavûm*, p. 204.

Huyshouding, Staat, en Kryg, zoo door en door geslepen,
Als 't Weirelds-Wysheyd, en het Hooge-School begrepen,
En 't zinnebeeldelyk tot Zede-lessen vond⁶⁵

Van Mander verdient meer lof dan de 'Rymers' die zichzelf dichters noemen, terwijl zij in hun gedichten slechts reppen over allerlei goden en godinnen waar zij verder geen enkele weet van hebben.⁶⁶ Hieruit blijkt opnieuw dat Bidloo vooral geleerdheid en kennis van de klassieke lofwaardige eigenschappen lijkt te vinden.

Bidloo prijst Van Mander bovendien niet alleen om zijn verdienste voor dichters, maar duidt ook op het belang van diens werken voor schilders. Met *Het schilder-boeck* heeft hij de schilders 'uyt zyn gulle liefde, en gunst' onderricht in de fundamenten van de kunst, waar hij uit eigen ervaring en tijdens zijn studie in Rome kennis van heeft vernomen.⁶⁷ Alhoewel Bidloo Van Manders vertalingen nadrukkelijk neerzet als werken die de jeugd moeten navolgen, spreekt hij verder Van Manders publiek in het algemeen aan met de benamingen 'schilders' en 'dichters'. Ook van *Het schilder-boeck* lijkt iedere schilder volgens Bidloo kennis te moeten nemen, terwijl de titel al te kennen geeft dat het boek is bedoeld voor de leergierige jeugd. Wellicht achtte Bidloo Van Manders schilderboek zo leerzaam dat hij meende dat ook oudere, erudiete schilders er nog veel nieuwe kennis uit zouden kunnen opdoen.

Van Mander is door zijn geleerdheid en kennis van de klassieke oudheid dus een rolmodel voor zowel dichters als schilders. Zij moeten hem dan ook allen dankbaar zijn, want Van Mander is degene die:

[...] uwe Werken, en uw Levens leven doet,
En voor den ondergang, door tyd, en kryg, behoedt.
En thoond hoe Schilder-konst met Poësy verheven,
Kan door 't Penceel, en deugd naar 't Eenig noodig streven.⁶⁸

De laatste regel van dit citaat is een adaptie van Van Manders zinspreuk 'Een is noodich', een zinspreuk waar Van Mander zijn werken regelmatig mee ondertekende en waar Bidloo in zijn ode aan Van Mander herhaaldelijk op zinspeelt.⁶⁹ Volgens Bidloo is Van Manders poëzie, vol kennis en deugdzaamheid, zo volmaakt dat er niets op diens verzen valt aan te merken. Het is

⁶⁵ *Panpoëticon Batavûm*, p. 45.

⁶⁶ Ibidem.

⁶⁷ Ibidem.

⁶⁸ *Panpoëticon Batavûm*, p. 46.

⁶⁹ Porteman, K., & Smits-Veldt, M.B. (2009), p. 161-163.

daarom des te opmerkelijk dat Bidloo, als hij in het vijfde hoofdstuk zijn afkeer van Bijbels schouwtoneel betuigt, meent dat hij Van Mander reeds bekritiseerd heeft voor ijdel gebruik van Gods naam.⁷⁰ Hoe dan ook is zeker dat Van Mander van Bidloo duidelijk een leraarsfunctie krijgt toebedeeld, waarbij vooral zijn latere werken als nastrevingswaardig voorbeeld worden neergezet. Bidloo's enorme bewondering voor Van Mander en al diens werken heeft mogelijk te maken met het feit dat Van Mander op het moment van debuten al als geleerde en ontwikkelde man door het leven ging. Ondanks Van Manders eigen hogere leeftijd fungeert hij volgens Bidloo als leraar voor jong en oud, en ook voor zowel dichters als schilders. Daarmee lijkt Bidloo dus te betogen dat iedereen aan Van Mander een voorbeeld moet nemen.

3.4 Anna Maria van Schurman

Bidloo heeft in zijn *Panpoëticon Batavûm* eenmaal afzonderlijke aandacht voor een vrouwelijke dichteres: Anna Maria van Schurman (1607-1678). Zij debuteerde in 1639 met *Bedenckingen aengaende de toekomst van Christi coninkryk* op 32-jarige leeftijd. Bidloo uit in het zeventiende hoofdstuk een algemene lofzang op haar, maar niet voordat hij een beschrijving van de eigenschappen en soort werken van de Bataafse dichters heeft gegeven. Deze jonkvrouwen, de naam waarmee Bidloo de Bataafse dichters voortdurend aanspreekt, zijn volgens hem in geen enkel opzicht met de Griekse dichters te vergelijken. Waar de Griekse dichters zich schuldig maken aan 'vuyle lust', zijn de Bataafse dichters zedig en 'gedekt met deugd der schaamte in 't altyd kuysche Minnen'.⁷¹ Veelbetekenend is echter dat Bidloo in dit hoofdstuk meerdere keren benadrukt dat hij de dichters die hij dankzij Van Halen in het *Panpoëticon Batavûm* begroet niet kent. Wel meent hij uit hun afbeeldingen op te kunnen maken over welke stof zij het liefste dichten, 'in keurlyke overdracht van 't geen [hun] werk vermeldt'.⁷² Zo aanschouwt hij in hun poëzie godgeleerdheid en godvruchtigheid en geven hun gedichten blijk van kennis van de natuur. Bidloo lijkt de poëzie van de Bataafse dichters over het algemeen te waarderen. Toch zal hij de poëzie en het leven van deze begaafde jonge dichters niet met de Muzen en Gratiën vergelijken, want dan zou hij hun roem alleen maar bedwelmen in plaats van laten stralen. Tegelijkertijd zou het onterecht zijn om hen helemaal niet ter sprake te brengen en 'zoo schoonen Rey zouw laten zonder hooft,

⁷⁰ Onduidelijk is op welk werk Bidloo doelt.

⁷¹ *Panpoëticon Batavûm*, p. 268.

⁷² *Idem*, p. 269.

Leyds-Vrou, en Koninginne tot den beroemden trant der Digterlyke Minne'.⁷³ De kroon kent Bidloo toe aan Schurman, de 'Stigtsche-Maagd' die de eer van alle Nederlandse dichters vertegenwoordigt en die iedereen kent.⁷⁴ Met deze uitspraak wijst Bidloo al op Schurmans prestige. Hij vergelijkt haar vervolgens met de Muzen en stelt dat zij in de oudheid zeker door de zanggodinnen op de Parnassus als tiende Muze zou zijn vereerd.⁷⁵

Met meerder schyn van rede, als die voor 't kost'lyk kussen
Der zotte Minnaars, om hun geyle vlam te blussen,
Goddin der Bloemen [= Chloris] wierd, mits datze aan 't Roomsche gebiedt
Het schand'lyk groot gewin haars schoots ten erfdeel liet.⁷⁶

Chloris, 'een algemeene, dog zeer Kostbaare Hoer te Romēn', is vanwege haar dardelheid tot godin verheven, maar Schurman maakt met haar eruditie tenminste verdiend aanspraak op deze titel.⁷⁷ Bidloo begroet haar in het *Panpoëticon Batavûm* met name als een uitzonderlijk talenwonder: er zijn volgens hem maar weinig mannen die haar in kennis van vreemde talen weten te evenaren. Bidloo noemt echter geen enkel werk bij naam en heeft het in het geheel niet over Schurmans fameuze Latijnse werken. Haar Latijnse *Eukleria* uit 1673, die pas elf jaar later in het Nederlands verscheen, maakte overal grote indruk en wordt door Porteman en Smits-Veldt zelfs bestempeld als een van de imposantste vrouwenteksten uit de Republiek.⁷⁸ Bidloo brengt ook het Latijnse gedicht dat Schurman in 1636 schreef voor de opening van de Utrechtse universiteit niet ter sprake, terwijl zij destijds bekendstond als de beste latinist van Utrecht.⁷⁹ Wellicht achtte Bidloo het vanwege Schurmans uitzonderlijke geleerdheid overbodig om te vermelden dat Schurman het Latijn beheerste en Latijnse verzen schreef. Vanzelfsprekend was dat in de zeventiende eeuw echter allerminst: kennis van het Latijn vormde destijds juist het grootste obstakel voor vrouwen op weg naar geleerdheid.⁸⁰ Zij mochten namelijk geen formeel onderwijs volgen aan de Latijnse school en zelfs onderwijs in de klassieke binnenshuis gold als een hoge uitzondering.⁸¹ Ook Schurman kreeg aanvankelijk in tegenstelling tot haar broers

⁷³ *Panpoëticon Batavûm*, p. 270

⁷⁴ Ibidem.

⁷⁵ Hetgeen in strijd is met zijn zojuist gedane uitspraak.

⁷⁶ *Panpoëticon Batavûm*, p. 270.

⁷⁷ Ibidem.

⁷⁸ Porteman, K., & Smits-Veldt, M.B. (2009), p. 853.

⁷⁹ Ruijsendaal, E. (2007), p. 7.

⁸⁰ Beek, P. van (2013), p. 36.

⁸¹ Idem, p. 37.

scholing in het Frans in plaats van het Latijn, maar toen duidelijk werd dat zij aanleg had voor het Latijn kreeg ook zij vanaf 11-jarige leeftijd les in het Latijn.⁸² Bekend is dat slechts een paar vrouwen uit binnen- en buitenland in deze periode net als Schurman in het Latijn en Grieks schreven, maar Bidloo vindt het aantal talen dat Schurman beheerste in ieder geval duidelijk opzienbarender dan de desbetreffende talen zelf.⁸³ Hij lijkt het vooral bewonderingswaardig te vinden dat zij zo veel talen meester was dat ze niet alleen proza en poëzie van Europese schrijvers kon vertalen, maar ook werken vanuit het Arabisch, Syrisch en Chaldeeus. Dat lijkt Bidloo wel iets minder alledaags te vinden.

Hoewel Bidloo stelt dat Schurman schreef ‘op veeler hande stof, en in meenigerhande taal’, meent hij dat zij haar stof voornamelijk aan de Bijbel ontleende.⁸⁴ Dankzij haar bovenmatige kennis van de Bijbel biedt zij dichters inzicht in de ‘hoogste; diepste, en swaarst der Hoofd-verborgendhêen’ van het Heilige Schrift.⁸⁵ Er is volgens Bidloo geen geleerde die haar wat betreft kennis weet te overtreffen, waarmee hij opnieuw haar uitzonderlijke eruditie prijst. Bidloo heeft echter niet alleen aandacht voor Schurmans geleerdheid, maar ook voor haar persoonlijke eigenschappen: ze is in tegenstelling tot de meeste geleerden juist levendig en vriendelijk in plaats van suf. Zij doet volgens Bidloo dan ook niet onder voor Lucretia Helena Cornaro, hoewel Bidloo in een voetnoot stelt dat Cornaro op het gebied van taalkunde juist niet tot Schurmans evenknie valt te verheffen. Bidloo prijst Schurman bovendien om haar deugdzaamheid en meent dat zij te zedig was om net als Cornaro de doktershoed in het openbaar te willen ontvangen.

Bidloo achtte Schurman blijkens zijn uitspraken literair zeer bedreven, maar hij roemt haar ook om haar kunstzinnigheid wanneer hij stelt dat Schurman meester was in alle kunsten die zij beoefende. Zij ontspande volgens Bidloo door middel van schilderen, borduren, graveren en muziek spelen. Hiermee verheerlijkt hij Schurman niet alleen als talenwonder, maar ook als talentvolle kunstenaar. Bovendien maakt hij op deze manier impliciet duidelijk dat zij zich alleen bezighield met stichtelijke en ernstige verzen en haar geest niet ontspande door zich tussendoor toe te leggen op lichtere genres. Bidloo wijst tevens op het feit dat slaap Schurmans ‘geswoorne Vyandin’ was: als zij ’s avonds laat niet te druk zou zijn geweest met het schrijven van geleerde brieven aan haar vrienden, zou zij er net als Coornhert beslist een overtuigend

⁸² Beek, P. van (2013); Beek, P. van (2010), p. 7; Ruijsendaal, E. (2007), p. 6.

⁸³ Beek, P. van (2013), p. 37.

⁸⁴ *Panpoëticon Batavûm*, p. 271.

⁸⁵ *Ibidem*.

protest tegen hebben geschreven.⁸⁶ Bidloo richt zich vervolgens expliciet op de vrouwelijke jonge lezers:

Jonkvrouwen, 'k heb u dus een Letter-schetz gemaaldt,
Waar door de groote Geest van uw Princesse straaldt,
Meest uyt getuygenis des vreemdelings beschreven,
Gy, haar gezusteren, beschouw hoe wel bedreven
Door Arnouds fyn Pinçeel dit, by haar Beeldenis,
In 't Panpoëticon, gevolgd, getroffen is
't Zal my genoeg zyn met den vinger aantewyzen,
Hoe hoog de Digt-Konst in der Vrouwen G'eest kan ryzen.⁸⁷

Deze jonkvrouwen moeten hun vrije uren net als Schurman besteden aan het dichten en deze nooit doorbrengen met dansen of dobbelen 'in 't dartele Salet', want dan zullen zij zich veel te vroeg in het kraambéd bevinden.⁸⁸ Bidloo rept nergens over Schurmans leeftijd, maar het is wel duidelijk dat zij als vrouwelijke dichter een rolmodel is voor jonge vrouwen. Hij adviseert hen dan ook:

Gy, ga veel liever School by zulke Meesteressen
En Leer, by Poësy, Gods-dienst, en Zede-Lessen,
Uyt spannings oeffening in 't vormen van de jeugd.
't Is eerlyk Tyd-verdryf, 't welk konst verknogt aan deugd.⁸⁹

Bidloo besteedt echter geen aandacht aan deze andere meesteressen: Schurman is de enige dichteres die wordt uitgelicht. De lezer moet het hem echter niet kwalijk nemen dat in Van Halens schatkist niet het portret van elke dichteres is te vinden en dat zijn dichtlust hier verder zwijgt. Echter niet omdat ze hees is of omdat er geen dichteres meer valt te bezingen:

ô Neen! ze is overstelpt door aandrang van haar lof,
En vind zig radeloos, hoe zoo veel konst-genooten,
Die, als Staat-Dogteren, Vrouw Annaas zyde slooten,
Te groeten, naar verdienst in yders waardigheydt.⁹⁰

⁸⁶ *Panpoëticon Batavûm*, p. 272.

⁸⁷ *Ibidem*.

⁸⁸ *Ibidem*.

⁸⁹ *Panpoëticon Batavûm*, p. 272-273.

⁹⁰ *Panpoëticon Batavûm*, p. 273.

Er vallen dus juist zoveel dichtersessen te bezingen die Schurmans gelijke zijn dat Bidloo niet weet waar hij zou moeten beginnen. Hij zal daarom verder alleen wat namen en werken noemen, want dat kost hem naar eigen zeggen al genoeg moeite. Het *Panpoëticon Batavûm* biedt tenslotte niet genoeg plaats voor ‘zoo veel goeden Wyns!’ en Bidloo weet ook niet waar hij alle benodigde kransen vandaan zou moeten halen.⁹¹ Bovendien acht Bidloo zichzelf te onkundig om te beslissen wie hij als eerste zou moeten noemen en hij wil voorkomen dat hij net zoals Paris op de verkeerde manier ‘uyt zoo veel schoonhêen 't schoonst van alle [zal] verkiesen’.⁹² Wellicht is dat de reden dat Bidloo deze dichtersessen niet in de eigenlijke tekst noemt, maar het hoofdstuk afsluit met een voetnoot waarin zo’n twintig dichtersessen een plaats krijgen. Hierin lijkt Bidloo voornamelijk ook de in die tijd reeds beruchte dichtersessen zoals Katharina Lescaillje, Catharina Questiers en Anna Roemer Visscher te vermelden.

In ieder geval is de reden dat Bidloo slechts één dichteres bespreekt dus niet dat vrouwen in literair opzicht minder goed dan mannen zouden kunnen uitgroeien tot geleerde en ontwikkelde personen. Sterker nog: Bidloo meent zelfs dat Schurman mannelijke geleerden overtreft in hun talenkennis. De kennis en kunde van Schurman lijkt volgens Bidloo het bewijs te zijn dat vrouwen heel goed mee kunnen komen in een verder grotendeelse literaire mannenwereld. Schurman lijkt als geleerde dame ook zeker geen uitzondering te zijn, want er zijn genoeg dichtersessen die Bidloo in het *Panpoëticon Batavûm* zou willen begroeten. Wel is Schurmans voorbeeldfunctie beperkt en dient zij uitsluitend als rolmodel voor jonge dichtersessen.

3.5 Constantijn Huygens

Constantijn Huygens (1596-1687) debuteerde in 1617 op 21-jarige leeftijd met zijn treurdicht *Larmes svr la mort de feu monsieur Mavrice de Nassav: qui mourut à la Haye de 5. le iuin. M.D.C.XVII*. Huygens kreeg al op jonge leeftijd retorisch onderricht in het schrijven van Neolatijnse poëzie en stond bij velen bekend als een intellectuele man.⁹³ Hij verwierf zijn eerste bekendheid met *Batava Tempe, dat is 't Voor-hovt van 'sGraven-hage* uit 1621 en *Kerkuraia mastix, satyra. Dat is, 't Costelick mal* dat een jaar later verscheen.⁹⁴ Huygens was naast dichter

⁹¹ *Panpoëticon Batavûm*, p. 274.

⁹² Ibidem.

⁹³ Porteman, K., & Smits-Veldt, M.B. (2009), p. 331.

⁹⁴ Huygens, C. (1997) (eds. H.M. Hermkens & P. Verhuyck), p. 9.

ook diplomaat en werd in 1625 benoemd tot secretaris van stadhouder Frederik Hendrik. Tot zijn dood bleef hij zich in dienst van de Oranjes stellen.⁹⁵

Dat Bidloo een grote waardering heeft voor Huygens en hem beschouwt als een ontwikkelde dichter, blijkt al uit de eerste versregels die hij aan hem wijdt. Huygens en Hooft zijn volgens Bidloo twee van onze grootste dichters:

Wie gaat den Drossaard [= Hooft], wie van Zuylichem [= Huygens] te boven!
Elk, in zyn onderwerp, noyt hoog genoeg te loven⁹⁶

Bidloo begrijpt dat het niet realistisch is om te verwachten dat een dichter in elk genre volmaakt is, maar:

Wie durft zoo dwaas zyn, in zig zelve te verheffen
Om, als Heer Huygens, 't wit waar op hy doeldt, te treffen!⁹⁷

Niemand kan Huygens volgens Bidloo evenaren in zedelijke en geestelijke verzen of in bondige spreuken, die naar ieders behoefte scherp of zachtzinnig zijn. Ook wijst Bidloo op Huygens' eruditie wanneer hij stelt dat diens verstandelijke poëzie zich voortreffelijk vormt naar de regels van de retorica. Wie het daar niet mee eens is, zal er wel achter komen zodra zij naar zijn evenbeeld een werk proberen te schrijven met 'zoo veele Kerne, en Merg, en Pit van zaken'.⁹⁸

Bidloo benadrukt meerdere malen dat hij al vanaf jongs af aan verzot is op Huygens. Pieter Corneliszoon Hooft, Joost van den Vondel en vooral 'Heer Constantyn' leerden hem door middel van hun treurspelen hoe hij het echte van het gemaakte kon onderscheiden.⁹⁹ Hij prijst hen om hun passende vindingen, hun ongekunsteldheid en hun verheven geesten. Een werk dat Bidloo uitermate weet te waarderen is Huygens' *Eufrosia. Ooghen-troost, aen Parthenine bejaerde maeghd: over de verduyteringh van haer een ooghe*. Dit is een gedicht uit 1647 waarin Huygens zijn oude, blind geworden vriendin Lucretia van Trello troostte met een beschrijving van de verschillende vormen van geestelijke blindheid.¹⁰⁰ Bidloo benadrukt uitvoerig hoe Huygens' *Ooghen-troost* in zijn jeugd al veel indruk op hem maakte. Hij noemt het gedicht zelfs volmaakt en herlas het gedicht naar eigen zeggen zo vaak dat hij het in korte

⁹⁵ Porteman, K., & Smits-Veldt, M.B. (2009), p. 331.

⁹⁶ *Panpoëticon Batavûm*, p. 121.

⁹⁷ Idem, p. 122.

⁹⁸ Ibidem.

⁹⁹ *Panpoëticon Batavûm*, p. 221.

¹⁰⁰ Porteman, K., & Smits-Veldt, M.B. (2009), p. 368-369.

tijd uit zijn hoofd kende. Het werk is ondanks alle andere werken die hij sindsdien heeft gelezen nooit uit zijn geheugen verdwenen. Hoewel Huygens reeds 51 jaar oud was toen zijn *Ooghen-troost* verscheen en het gedicht een ouwelijk thema betreft, blijkt dat dit werk juist zeer vormend is voor de jonge geest.

Dat Bidloo veel ontzag voor Huygens en zijn werken heeft, blijkt ook uit het feit dat hij altijd zijn hoed afnam wanneer hij ‘dat Silver-hayrig hoofd’ ontmoette.¹⁰¹ Ook heeft hij altijd met ijver geprobeerd om door middel van oefening en studie het niveau van deze ‘waarlyk Letter-Held’ te bereiken.¹⁰² Niemand verdient die faam volgens Bidloo meer dan Huygens, hoewel deze wel aan het eind van zijn schrijfcarière een grote misstap is begaan:

Maar Huygens, Huygens, ah! Hoe kostge u zoo vergeten!
Wat booze Geest heeft u op 's Levens eynd bezeten,
Dat uw zoo eerlyk grys, doorlugtig Digtters hoofd
Zelfs met uw eygen hand zoo schendig hebt beroofd
Van zulk een schoone Kranz der Lauw'ren, en Olyven!
Datge uw zoo reyne Penn' kon een Bordeel-spel schryven
Voor 't Schouw-Thooneel!¹⁰³

Bidloo refereert hier aan Huygens *Tryntje Cornelis* dat voor het eerst werd gedrukt in 1657, maar dat Huygens al vier jaar eerder op 57-jarige leeftijd had geschreven.¹⁰⁴ De aangehaalde passage laat zien dat Bidloo het ontarend vindt als zo'n oude, verstandige man als Huygens zich toelegt op het schrijven van zulke onkuise kluchten. Eerder bleek al dat Bidloo zedigheid hoog in het vaandel heeft staan, maar zijn uitspraak suggereert toch enigszins dat hij jonge dichters een dergelijke klucht, waarschijnlijk vanwege hun jeugdigheid en onervarenheid met verheven stof, minder kwalijk zou nemen. Het is dus al schandelijk genoeg dat Huygens zo'n bordeelspel heeft geschreven, maar Bidloo lijkt het nog afstotelijker te vinden dat Huygens zelfs een voorstelling van zijn eigen kluchtspel zou hebben bijgewoond. Hier zou hij samen met een menigte wellustige en dartele jongeren hebben gelachen bij het zien ‘van Loopjens dien geen Man van eere by moest wonen’.¹⁰⁵

¹⁰¹ *Panpoëticon Batavûm*, p. 122.

¹⁰² *Ibidem*.

¹⁰³ *Ibidem*.

¹⁰⁴ Porteman, K., & Smits-Veldt, M.B. (2009), p. 549-550.

¹⁰⁵ *Panpoëticon Batavûm*, p. 122.

Deze uitspraak is echter bijzonder merkwaardig gezien het feit dat het stuk pas in 1950 voor het eerst werd opgevoerd.¹⁰⁶ Dat Huygens met dit werk ook zeker geen opvoering ambieerde, blijkt uit zijn voorwoord bij het spel waarin hij verkondigde dat het stuk beter niet opgevoerd kon worden en vooral binnenskamers onder vrienden moest dienen ter vermaak.¹⁰⁷ Volgens Porteman en Smits-Veldt wilde Huygens met dit werk vooral aan zijn vrienden zijn bekwaamheid in een door hem nog niet eerder beoefend genre laten zien.¹⁰⁸ Dat achtte Bidloo duidelijk niet nodig. Onzedige kluchten passen een achtenswaardige en intellectuele dichter als Huygens niet. Dit latere werk functioneert met zijn losbandige karakter in tegenstelling tot Huygens' *Ooghen-troost* dus juist niet als voorbeeld voor de jeugd. Bidloo betuigt overigens wel dat Huygens vermoedelijk zelf ook al snel tot inkeer was gekomen, waarna hij hem met Salomo vergelijkt. Want zoals

[...] die Wyste Vorst, na zyn bedroefden val,
Den Afgôon offerde, zelf onder Sions Wal,
Zyn schoone Spreuken, en den Preeker heeft geschreven,¹⁰⁹

zo heeft Huygens na het lezen van zijn kluchtspel vermoedelijk berouw gekregen en daarom zijn *Spaensche Wijsheit* direct achter het werk in laten binden. Opvallend in dit verband is dat Bidloo het van Huygens' sneldichten wel door de vingers kan zien dat deze niet altijd even zedig en stichtelijk zijn. Het lijkt erop dat Bidloo het dus vanzelfsprekend acht dat sneldichten, die alleen als leestekst dienden, over het algemeen nu eenmaal een minder didactisch karakter hadden. Mogelijk vindt Bidloo kluchten op zichzelf dus niet per se ongepast bij volwassen en bedachtzame dichters, zolang er in hun spelen maar een les zit en zij het publiek niet aansporen tot onzedelijkheid.

Hoe dan ook had Bidloo gewenst dat Huygens zijn naam eer had aangedaan en standvastig was gebleven, en zich dus niet had verlaagd tot het schrijven van zo'n bordeelspel. In Huygens' *Vitaulium. Hofwyck. Hofstede vanden heere van Zuylichem onder Voorburgh* (1653) en *De zee-straet van 'sGraven-hage op Scheveningh* (1667) valt zijn verheven geest volgens Bidloo namelijk wel weer te aanschouwen.¹¹⁰ Hij stelt zelfs dat er geen dichter is die

¹⁰⁶ Huygens, C. (1997) (eds. H.M. Hermkens & P. Verhuyck), p. 21-22.

¹⁰⁷ Huygens, C. (1997) (eds. H.M. Hermkens & P. Verhuyck), p. 21; Porteman, K., & Smits-Veldt, M.B. (2009), p. 549.

¹⁰⁸ Porteman, K., & Smits-Veldt, M.B. (2009), p. 549.

¹⁰⁹ *Panpoëticon Batavûm*, p. 123.

¹¹⁰ Porteman, K., & Smits-Veldt, M.B. (2009), p. 605-606.

deze werken zou kunnen evenaren. Bidloo gaat zelf niet in op de inhoud van deze werken, maar Porteman en Smits-Veldt stellen dat Huygens zich in laatstgenoemd werk neerzette als een oudere man en dat de lezer hem in dit gedicht kon herkennen als een op God vertrouwend christen.¹¹¹ Ook in *Vitaulium. Hofwyck*, een hofdicht waarin hij zijn eigen buitenplaats bezong, komt Huygens vroomheid naar voren.¹¹² Het is vermoedelijk dus de godvruchtigheid, die in *Tryntje Cornelis* had plaatsgemaakt voor onzedelijkheid, die Bidloo aan deze werken waardeert.

Noemenswaardig is dat Bidloo alleen latere werken van Huygens noemt: het vroegste werk dat Bidloo van hem noemt had Huygens op 51-jarige leeftijd laten publiceren. Hij gebruikt dan ook woorden zoals ‘zilverharig’ en ‘grijs’ om Huygens te beschrijven. Op *Tryntje Cornelis* na zetten alle werken die Bidloo uitlicht Huygens neer als een oude, bedachtzame man. Niet alleen Huygens' vroege werken worden door Bidloo achterwege gelaten, maar ook diens Latijnse werken. Nederlandstalige poëzie vormde echter maar een deel van Huygens' literaire oeuvre.¹¹³ Het is dus opmerkelijk dat Bidloo, die het zo belangrijk vindt dat dichters het Latijn beheersen, geen blijk geeft van Huygens' kennis van het Latijn.

3.6 Arnold Moonen

Arnold Moonen (1644-1711) was in 1663 nog een 19-jarige Utrechtse theologiestudent toen hij met zijn *Kerszangh* debuteerde.¹¹⁴ Moonen moest na deze publicatie echter nog vele decennia wachten voordat hij bekendheid zou genieten. Het is dan ook niet geheel onbegrijpelijk dat Bidloo na het zien van een enkel lofdicht van Moonen lange tijd heeft moeten wachten totdat hij ‘na ’t verdrietig, en schier hoopeloos verlangen’ eindelijk diens *Poëzy* in handen kreeg.¹¹⁵ Pas in 1700 had Moonen uitgever François Halma bereid gevonden om dit verzameld dichtwerk uit te geven, op voorwaarde dat hij voor diens firma een *Nederduitsche spraekunst* zou schrijven.¹¹⁶ Waarschijnlijke schatte Halma het prestige van de predikant als geleerde op dat moment hoger in dan de marktwaarde van Moonens religieuze poëzie, omdat Moonen toentertijd als dichter nog vrij onbekend was.¹¹⁷ Opvallend is dat Bidloo twintig jaar na het

¹¹¹ Porteman, K., & Smits-Veldt, M.B. (2009), p. 612.

¹¹² Idem, p. 605-607.

¹¹³ Idem, p. 369.

¹¹⁴ Idem, p. 837.

¹¹⁵ *Panpoëticon Batavûm*, p. 115.

¹¹⁶ Porteman, K., & Smits-Veldt, M.B. (2009), p. 772.

¹¹⁷ Idem, p. 772, 837.

verschijnen van Moonens verzameld werk juist uitsluitend ingaat op Moonens *Poëzy* en geen enkele aandacht heeft voor Moonens universitaire opleiding of theologische geleerdheid. Bidloo's belangstelling gaat ook niet uit naar Moonens *Nederduitsche spraekkunst* die in 1706 was verschenen en hem zeker, in ieder geval als taalkundige, naamsbekendheid had opgeleverd. Het is dan ook aannemelijk dat Bidloo niet bekend was met dit werk. Zes jaar eerder had Moonen immers in het voorwoord van zijn *Poëzy* al te kennen gegeven dat er spoedig een spraakkunst van het Nederlands zou verschijnen.¹¹⁸ Moonens *Poëzy* is het enige werk dat Bidloo specifiek aan de orde laat komen. Met dit werk had de predikant Moonen, zo stellen Porteman en Smits-Veldt, als geleerd dichter willen schitteren.¹¹⁹

Geschitterd als dichter heeft Moonen volgens Bidloo met dit werk in ieder geval. Hij is over het algemeen positief over de bundel en prijst Moonens poëzie vanwege diens 'sneëge Vindingen, in Digt-maat, Styl, en Taal'.¹²⁰ Bidloo heeft zowel bewondering voor Moonens gelegenheidsgedichten als voor diens religieuze poëzie. Zo beginnen Moonens bruilofts-, verjaar- en lijkgedichten door diens 'nieuwe Vindingen' weer zo te stralen dat het lijkt alsof ieder gedicht nieuw is.¹²¹ Bij de bespreking van Van Mander bleek ook al dat Bidloo het sterk op prijs stelt als een dichter vernieuwend is.

Hoewel Moonen al zesenvijftig jaar was toen zijn *Poëzy* verscheen, bevat het werk behalve recente gedichten ook relatief veel jeugdwerk. Een globale analyse van Moonens *Poëzy* laat zien dat Moonen in elk geval tot 1700 voortdurend gelegenheidsgedichten schreef.¹²² Zo zijn er in het werk bruilofts-, verjaar- en lijkgedichten te vinden die zowel op 21-jarige als op 53-jarige leeftijd zijn geschreven. Dat Bidloo Moonens gelegenheidsgedichten in het algemeen prijst, lijkt te suggereren dat Bidloo gelegenheidspoëzie niet per definitie beschouwt als een genre waar alleen jonge dichters zich mee bezig moeten houden. Bidloo wijst bovendien niet op een ontwikkeling in de kwaliteit van Moonens gelegenheidsgedichten en lijkt dus niet van mening te zijn dat een dichter pas goede gelegenheidspoëzie kan schrijven wanneer deze rijp en geoefend is. De belangrijkste voorwaarden om als dichter Bidloo's keurmerk te mogen ontvangen, lijken toch vooral vindingrijkheid en oorspronkelijkheid te zijn.

¹¹⁸ Dibbets, G.R.W. (2007), p. 408.

¹¹⁹ Porteman, K., & Smits-Veldt, M.B. (2009), p. 772.

¹²⁰ *Panpoëticon Batavûm*, p. 115.

¹²¹ *Panpoëticon Batavûm*, p. 116.

¹²² De gebruikte bron voor deze analyse is de originele, gedigitaliseerde uitgave uit 1700, geraadpleegd via Google Books.

Bidloo is eveneens lovend over de lofdichten waarin Moonen de Overijsselse adel verheerlijkt, maar zijn bewondering treft toch vooral Moonens religieuze pastorale poëzie. Zijn pastorale verzen handelen over de geboorte en het sterven van Christus en zijn met name in de rubrieken 'Heilige Herderszangen', 'Zede- en Kerkdichten' en 'Bybelpoëzy en Gezangen' te vinden.¹²³ Bidloo is uitermate positief over Moonens pastorale werk en meent zelfs dat niemand hem kan evenaren in dit genre. Moonen kan in zijn pastorale zangen namelijk als geen ander iedere herder op een passende manier laten zingen:

[...] Wie zal tog, als Heer Moonen,
Naar de verscheydenheyd van zyner Herd'ren staat,
Elk zingen doen op zyn betamelyke Maat!¹²⁴

Bidloo lijkt hem de hoogste lof toe te kennen wanneer hij Moonens herderszangen vervolgens verheft boven die van Guarini, Dante, Petrarca, Casa en Longus. Dat is volgens Bidloo ook niet onbegrijpelijk, want in hun gedichten treft men niets anders aan dan 'wellust en verdigte mingevalen'.¹²⁵ Moonens herderszangen leiden de lezer daarentegen naar ware deugd en zalige eeuwigheid.

Hoewel Bidloo nergens over de heldendichten, klinkdichten, brieven of vertalingen uit Moonens *Poëzy* spreekt, roemt hij deze impliciet eveneens wanneer hij stelt dat Moonen zo veel in huis heeft dat hij iedereen iets te bieden heeft:

Wat heeft voor Jong, en Oud, in allerhande Staten,
Heer Moonen, Stigting, Konst, Nut, en Vermaak gelaten!
In Poësy van eene algemene Lof,
Naar elkx bevoeglykheyd in de aangenomen stof.¹²⁶

Deze woorden markeren echter het einde van Bidloo's daadwerkelijke lofzang op Moonen. Bidloo expliciteert vervolgens namelijk dat hij zich realiseert dat Moonens dichtwerk niet volmaakt is en op deze woorden volgt een fel protest tegen een van Moonens jeugdige gedichten uit de categorie 'Zede- en Kerkdichten'. Het gaat om een gedicht dat Moonen in 1665 op 21-jarige leeftijd heeft geschreven: *Pestdrank aen Amsterdam*. Hoewel Bidloo begrijpt dat Moonen 'was een Mensch, van Menschelyke togten, gelyk als anderen, by wylen aangevogten, en overyld', wijst hij de lezer erop dat deze zijn *Pestdrank aen Amsterdam* met afgunst dient te

¹²³ Porteman, K., & Smits-Veldt, M.B. (2009), p. 837.

¹²⁴ *Panpoëticon Batavûm*, p. 115.

¹²⁵ Idem, p. 116.

¹²⁶ Idem, p. 117.

lezen.¹²⁷ Hoewel het gedicht op jonge leeftijd is geschreven, kent Bidloo deze negatieve eigenschappen toe aan de mens in het algemeen en niet specifiek aan jongeren. Bidloo lijkt het gedicht in eerste instantie te bekritisieren om het feit dat zijn geboortestad ten onrechte in een negatief daglicht wordt gezet. Hij bestempelt dit werk in zijn ‘Bladtwyzer der voornaamste zaken’, dat achterin het *Panpoëticon Batavûm* is te vinden, nadrukkelijk als een gedicht dat tegen Amsterdam is geschreven.¹²⁸ Ook in de eigenlijke tekst geeft Bidloo aan dat Moonen de Amsterdammers in zijn *Pestdrank aen Amsterdam* berispt vanwege hun trots op het stadhuis en hun hoogmoed. Bidloo wil daar echter wel aan toevoegen dat Moonen ‘vermoedelijk dienst tyds met spijt, of wraak [was] bezeten’.¹²⁹ Hierna blijkt echter waarom Bidloo daadwerkelijk bezwaar heeft tegen het gedicht: Moonen doet alsof alleen Amsterdam werd geplaagd door de pest, terwijl het niet valt te ontkennen dat er ook mensen uit allerlei andere steden vluchtten naar het platteland. Bidloo hekelt dit gedicht dus niet zozeer om een gebrek aan literaire kwaliteiten, maar om de onjuistheid van de informatie die Moonen in dit gedicht verschaft. Bidloo wijst er namelijk op dat hij Moonens *Pestdrank aen Amsterdam* nooit zou hebben berispt als Moonen ‘die bestraffing op gantsch Nederland [had] gelegd, als misdaad algemeen’.¹³⁰ Dit impliceert dat Bidloo het belangrijk acht dat een dichter, in ieder geval in zede- en kerkdichten, de waarheid verkondigt. Uit het feit dat dit gedicht op jonge leeftijd is verschenen, blijkt dat ook jonge dichters volgens Bidloo in hun verzen geen onzin mogen verkopen. Als Bidloo dit gedicht tijdens Moonens leven onder ogen had gekregen, had hij hem dan ook beslist ‘op ’t Vriendelykst, van goeden ernst gebeên, [hem] in dit swaar geval, eene uytkomst te besteên’.¹³¹ Desalniettemin meent Bidloo dat hij Moonen altijd een lief en waardig man zal blijven vinden en daarom dient Moonen toch als een navolgingswaardig voorbeeld: iedereen, zowel jong als oud, die zich wil toeleggen op pastorale poëzie zou Moonen – en Joannes Vollenhove – in stijl en versmaat moeten navolgen.

Hoewel Moonen dus daadwerkelijk wist te schitteren met zijn *Poëzy* en Bidloo duidelijk blijkt geeft dat Moonen bedreven en geoefend is in gelegenheids- en pastorale poëzie, wordt Bidloo’s waardering voor diens verzen niet specifiek gekoppeld aan geleerdheid. Het feit dat Moonen volgens Bidloo ongeëvenaard is in religieuze pastorale verzen duidt er impliciet wel op dat Moonen op theologisch gebied ontwikkeld moest zijn, maar Bidloo maakt nergens

¹²⁷ Ibidem.

¹²⁸ *Panpoëticon Batavûm*, p. 288

¹²⁹ Idem, p. 117. Bidloo legt overigens niet uit waarom dit het geval zou zijn.

¹³⁰ Ibidem.

¹³¹ *Panpoëticon Batavûm*, p. 120.

melding van het feit dat Moonen een academicus was en theologie heeft gestudeerd. Ook heeft hij geen oog voor het feit dat Moonen tevens onderwijs heeft gevolgd aan de Latijnse school of voor zijn Latijnse werken. Mogelijk was Moonens *Poëzy* het enige werk dat Bidloo naast wat losse lofdichten van Moonen kende. Toch is het opmerkelijk dat nergens blijkt dat Moonen klassiek onderlegd was, want Bidloo benadrukt in het *Panpoëticon Batavûm* keer op keer dat kennis van het Latijn en Grieks noodzakelijk is om uit te kunnen groeien tot een groot dichter. Het is in dit verband eveneens eigenaardig dat Moonens vertalingen niet aan bod komen. Moonen lijkt zich vooral op latere leeftijd aan vertalingen te hebben gewijd. In de categorie ‘Vertaelingen’ zijn in ieder geval een aantal vertalingen uit 1688 en één vertaling uit 1674 opgenomen. Waar De Decker al werd bekritiseerd om het feit dat hij aan het begin van zijn schrijfcariëre met een vertaling kwam, stoort het Bidloo blijkbaar niet dat Moonen juist pas op latere leeftijd begon met vertalen.

Moonen wordt dus neergezet als een dichter die allerlei genres beoefende en daarom zowel jong als oud weet te treffen. Toch dient hij vooral wat betreft zijn gelegenheidsgedichten en pastorale verzen als voorbeeld. Bidloo uit een algemene lof op zijn gelegenheids- en religieuze poëzie en maakt geen onderscheid tussen Moonens vroegere en latere poëzie, wat erop wijst dat Moonen al op jonge leeftijd geoefend was in deze genres. De lezer moet echter zelf ondervinden dat Moonen een academisch geschoolde theoloog en klassiek onderlegde auteur was en hiernaast ook nog Latijnse gedichten en vertalingen schreef.

3.7 Joachim Oudaen

Joachim Oudaen (1628-1692) verwierf al op jonge leeftijd literaire bekendheid met twee op de actualiteit gebaseerde treurspelen.¹³² De eerste was zijn debuutwerk *Iohanna Grey, off Gemartelde onnoselheyt* uit 1648 die hij op 20-jarige leeftijd schreef als protestantse tegenhanger van Vondels katholiekgezinde *Maria Stuart* uit 1646.¹³³ Zijn *Koningh Konradyn en hartoogh Frederijck* verscheen een jaar later en betreft een aanval op de Engelse koningsmoordenaar Thomas Fairfax, medestander van Oliver Cromwell.¹³⁴ Beide jeugdwerken worden door Bidloo zeer positief beoordeeld. Oudaen weet namelijk met beide treurspelen ‘in togt van Liefde- of Haat, Vreugd, Droefheyd, Regt, Geweld, en Wraak-zugt, Eere, en Smaadt’

¹³² Porteman, K., & Smits-Veldt, M.B. (2009), p. 581.

¹³³ Idem, p. 386, 423, 581; Hermans, T. (2009) (ed.), p. 223.

¹³⁴ Porteman, K., & Smits-Veldt, M.B. (2009), p. 581; Hermans, T. (2009) (ed.), p. 223.

de ziel te raken en iedereen te beroeren.¹³⁵ Bidloo stelt dat degene die deze twee werken toch kan lezen zonder medelijden te voelen een hart van steen heeft, buiten zinnen is ‘of zelfs een wreed gedrogt in menschelyke schyn’.¹³⁶ Hiermee suggereert Bidloo dat het niet aan Oudaens onervarenheid of ondeskundigheid ligt als iemand toch niet ontroerd raakt bij het lezen van deze tragedies, maar aan de geest van de lezer en diens dwaasheid. Bidloo’s lof voor Oudaens vroegste werk en zijn afkeurende woorden over degenen die deze twee werken niet kunnen waarderen, suggereren dat hij Oudaen al als een bedreven dichter beschouwde toen deze nog jong was. Dat Oudaen zich op 20-jarige leeftijd al wijdde aan een verheven genre en dat Bidloo deze treurspelen buitengewoon weet te waarderen, wijst erop dat hij Oudaen als een zeer talentvolle auteur beschouwt. Jonge dichters horen normaliter namelijk te oefenen in liefdespoëzie, maar Oudaen is bekwaam en vaardig genoeg om meteen prijzenswaardige treurspelen te kunnen schrijven.

Bidloo heeft niet alleen nadrukkelijk aandacht voor Oudaens eerste twee werken, maar ook voor de treurspelen die hij op latere leeftijd schreef. Een van deze treurspelen wordt door Bidloo uitermate hoog gewaardeerd en hij gaat dan ook uitvoerig op dit werk in. Hoewel Oudaens roemwaardige geest volgens Bidloo valt te herkennen in alles wat hij schrijft, ziet men deze toch bovenal in het werk waarin deze als een profeet, en op zodanige wijze, treurt om de dood van de gebroeders De Witt. Bidloo doelt hiermee op Oudaens *Haagse broeder-moord, of Dolle blydschap* die in 1674, twee jaar na de ‘gruwelyke Moord’ op de gebroeders De Witt, verscheen.¹³⁷ Dat Bidloo ook voor dit werk grote bewondering heeft, blijkt uit het feit dat hij de lezer die dit treurspel niet kan waarderen nog feller hekelt dan degenen die zijn eerste twee treurspelen niet weten te appreciëren. Degene die kan lachen bij het zien van of luisteren naar het treurspel over de moord op dit ‘Edel Broeder-Paar’ is, zo stelt Bidloo, nog een groter monster dan ‘Cerberus, Harpy, of Hydra’.¹³⁸ Bidloo’s waardering voor dit werk lijkt echter meer verband te houden met de gebeurtenis die in het treurspel wordt beschreven dan met de literaire kwaliteiten ervan. Dat Bidloo ‘dit Treur-tooneel Verlaat ter halver Spel’ doordat hij tot wraakzucht ‘op die Wredaards’ wordt verleid, wijst er vooral op dat de gebeurtenis zelf hem heel hoog zit.¹³⁹ Desalniettemin is het niet onwaarschijnlijk dat Oudaens talent om iedereen te kunnen treffen zeker aan Bidloo’s ontsteltenis heeft bijgedragen.

¹³⁵ *Panpoëticon Batavûm*, p. 49.

¹³⁶ *Idem*, p. 50.

¹³⁷ *Panpoëticon Batavûm*, p. 50.

¹³⁸ *Ibidem*.

¹³⁹ *Ibidem*.

Oudaen had tegen de tijd dat zijn *Haagse broeder-moord* werd gepubliceerd al een groot literair oeuvre opgebouwd. Hij was echter naast dichter ook tegelfabrikant, een geleerd historicus en een gedreven muntenverzamelaar.¹⁴⁰ Bidloo was in ieder geval duidelijk op de hoogte van de twee laatstgenoemden, zoals blijkt uit het feit dat Oudaen volgens Bidloo op deze gebieden voor andere dichters fungeert als het ‘helder licht, en toortz der Poësy’.¹⁴¹ Hij schittert door zijn kennis van munten en dient in dat opzicht als lichtend voorbeeld voor dichters die geen of minder kennis hebben van de oudheidkunde. Oudaen maakte in de penningkunde vooral naam met zijn in 1664 verschenen *Roomsche mogentheid, in gezag en staatbekleeding der oude keyzeren*, waarin de Romeinse munten thematisch worden behandeld.¹⁴² Ook Bidloo prijst dit latere werk en meent dat Oudaen:

is een man, gewis'lyk als een Boode¹⁴³
Der toekomst van de Zon, waar door uw Munt ook geld,
In zyn roemwaardig Boek, by yder Letter-Held,
De Roomsche Mogendheyd, zoo hoog in Wetenschappen
Dier kennis, dat geen Man hem ligt voorby zal stappen,
Zelfs Geesten van voorheen: dog wie kend niet Oudaan,
In Prose, en Poësy!¹⁴⁴

Oudaen is voorwaar een bode, ‘Der toekomst van de Zon’, die in zijn *Roomsche mogentheid* de oudheidkunde voor iedereen inzichtelijk gemaakt. Bidloo prijst Oudaen hier nadrukkelijk om zijn kennis en geleerdheid: zelfs grote overleden geleerden weten hem op dit gebied niet te overtreffen. Bidloo’s eerdere gebruikte beelden, ‘helder licht’ en ‘toorts der poëzie’, wezen er al op dat Oudaen op dit gebied dient tot verlichting. Ook het feit dat Oudaen in de hierboven aangehaalde passage wordt voorgesteld als een bode en wordt vergeleken met de Godin van de morgenstond duidt erop dat Oudaen, net als Aurora, voor verlichting zorgt. Waar Aurora met behulp van de zon de duisternis laat verdwijnen en ervoor zorgt dat men weer helder kan zien, zo biedt Oudaen verlichting en wijst hij de weg aan degenen voor wie de penningkunde duister is. Bidloo lijkt hiermee te willen zeggen dat Oudaen zo vaardig en bedreven in het dichten dat hij zelfs moeilijke stof, zoals de penningkunde, inzichtelijk kan maken voor degenen die er in tegenstelling tot Oudaen geen kennis van hebben.

¹⁴⁰ Porteman, K., & Smits-Veldt, M.B. (2009), p. 581.

¹⁴¹ *Panpoëticon Batavûm*, p. 49.

¹⁴² Porteman, K., & Smits-Veldt, M.B. (2009), p. 581.

¹⁴³ In een voetnoot stelt Bidloo dat hij met ‘Boode’ verwijst naar Aurora, de morgenstond (p. 54).

¹⁴⁴ *Panpoëticon Batavûm*, p. 54.

Bidloo behandelt echter ook een werk dat dichters juist expliciet niet moeten nastreven. Uit Bidloo's oordeel van De Deckers treurspel *Baptistes of Dooper* bleek reeds dat auteurs volgens Bidloo met hun stofkeuze al fout kunnen zitten. Dat lijkt ook bij *Het verworpen huis van Eli, den hooge-priester, en rechter Israëls* van Oudaen het geval te zijn. Alhoewel de tragedie volgens Porteman en Smits-Veldt vermoedelijk alleen als leestekst fungeerde en Oudaen er niet op rekende dat het stuk zou worden opgevoerd, verkondigt Bidloo uitdrukkelijk dat hij er niet over aarzelt om 'Eli met zyn Zoons op 't Schouwburg te gaan hooren'.¹⁴⁵ Opvallend in dit verband is opnieuw De Deckers *Baptistes of Dooper*, waarvan Bidloo juist benadrukt dat De Decker het stuk vermoedelijk nooit ten tonele had willen voeren. Het is niet duidelijk waarom Bidloo niet veronderstelt dat ook Oudaen zo'n werk nooit naar de schouwburg had willen brengen. Oudaens leeftijd lijkt dit verschil niet te kunnen verklaren, want beide auteurs waren bij het publiceren van hun treurspel drieënveertig jaar. Bovendien wordt Oudaen net als De Decker gepresenteerd als een geleerde, en zeker op die leeftijd, geoefende dichter. Wel staat vast dat Bidloo, hoewel hij zelf niet refereert aan Oudaens ouderdom, het verschijnen van geestelijke toneelspelen in de schouwburg vooral oudere schrijvers toerekent. Bidloo stelt vervolgens namelijk dat een geestelijke tragedie zoals *Het verworpen huis van Eli*

Veel meer toegeevlyk [is] voor Hooge-Schoolen trap,
Tot onderzoek des Geests van wakk're Jongelingen¹⁴⁶

Het lijkt er dus op dat Bidloo toegeeflijker en milder zou zijn geweest als zo'n werk van de hand van een jonge dichter was verschenen. Zij kunnen zich als jonge, beginnende dichters door het schrijven van Bijbelse toneelspelen ontwikkelen en geoefend raken, maar oude, ervaren dichters zouden beter moeten kunnen. Van jonge dichters lijkt Bidloo het nog door de vingers te kunnen zien, alhoewel Bidloo liever heeft dat ook zij hun kennis van de Bijbel opdoen via het lezen van het Heilige Schrift:

Want voor Schriftuur-Geding zyn geenes Digtters Vaarssen;
Het hoogste Rym beswykt voor 't laagst van Visschers Laarssen¹⁴⁷

Bidloo lijkt van mening te zijn dat Bijbelse toneelspelen te veel poespas bevatten die de aandacht afleiden van de geloofsinhoud. Zelfs de meest verheven poëzie komt daarom niet in

¹⁴⁵ Porteman, K., & Smits-Veldt, M.B. (2009), p. 727.

¹⁴⁶ *Panpoëticon Batavûm*, p. 52.

¹⁴⁷ *Ibidem*.

de buurt van de eenvoudigste Bijbelpassages. Niettemin stelt Bidloo dat hij vanwege Oudaens kennis van de Joodse oudheid van *Het verworpen huis van Eli* nog meer kan opsteken dan van jonge academici ‘met al hun Masoreeths, en diep Rabbyns verklaaren’.¹⁴⁸

Bidloo prefereert Oudaens gelegenheidsgedichten evenwel boven deze tragedie en lijkt diens gelegenheidspoëzie vooral te waarderen om het ingetogen taalgebruik. In Oudaens bruiloftsdichten vindt de lezer dan wel ‘de Minnemoêr by Mars’, maar zijn woorden zijn lieflijk, zedig en betamelijk zodat geen enkele christen zich voor zijn verzen hoeft te schamen.¹⁴⁹ Niemand moet zich volgens Bidloo storen aan het feit dat zijn woorden soms wel wat bars of stijf zijn, want ‘hoe lekker schoteld hy Theophilus en Scheele!’¹⁵⁰ De vertaling van *De libertate publica liber posthumus* waar Bidloo hier op doelt, is echter mogelijk niet van de hand van Oudaen.¹⁵¹ Wel toont deze uitspraak aan dat Bidloo Oudaen beschouwde als een geleerde, intelligente dichter die het Latijn beheerste en in staat was om goede vertalingen te maken.

3.8 Hubert Korneliszoon Poot

Volgens Bidloo heeft de ‘Digt-geest’ haar gaven wijselijk toevertrouwd aan iemand van het platteland en de koeienstal: Hubert Korneliszoon Poot (1689-1733).¹⁵² Niet een of andere zwetser die gestudeerd heeft aan de hogeschool is door haar geest aangeroerd, maar iemand die met houten klompen door het natte gras loopt en zwaar werk verricht. Bekend is dat Poot als boerenzoon inderdaad niet naar de Latijnse school ging, maar slechts het onderwijs volgde van de dorpsschool te Schipluiden totdat hij die moest verlaten om mee te helpen op de boerderij.¹⁵³ Op de dorpsschool heeft hij alleen scholing gekregen in de basisvakken lezen, schrijven en rekenen, waardoor hij Latijn noch Grieks kende en zich de kennis van de klassieken zelfstandig door middel van Nederlandse vertalingen heeft moeten bijbrengen.¹⁵⁴ Poot heeft zich daarnaast om nog enigszins literair geschoold te raken een tijd tot de rederijderskamers uit omliggende dorpen gewend, maar hij nam al snel afstand van de rederijders toen hij inzag dat dit de ware

¹⁴⁸ Ibidem.

¹⁴⁹ *Panpoëticon Batavûm*, p. 52.

¹⁵⁰ Ibidem.

¹⁵¹ Volgens Van Strien en Van Deinsen (2014) stond de vertaling bekend onder de naam *Algemeene Vrijheid, voorgedragen door Radbod Herman Scheels mitsgaders een Redevoering van Theophilus Hogers [...] Rotterdam 1666*. Deze vertaling is echter in de STCN niet tussen de werken van Joachim Oudaen te vinden.

¹⁵² *Panpoëticon Batavûm*, p. 210.

¹⁵³ Schenkeveld-van der Dussen, R. (2010), p. 12-13; Schenkeveld-van der Dussen, R. (2008), p. 153.

¹⁵⁴ Geerars, C. M. (1979), p. 370; Schenkeveld-van der Dussen, R. (2008), p. 153-154.

kunst niet was.¹⁵⁵ Bidloo kent hier dus een dichter die geen noemenswaardige literaire scholing heeft genoten de grootste lof toe. Mogelijk achtte hij academisch onderwijs dus niet noodzakelijk voor dichters om hun poëtische geest tot bloei te kunnen laten komen en konden dichters zich klassieke modellen ook door zelfstudie eigen maken.

Het is het vermelden waard dat Poot deze lof al krijgt toegekend op basis van slechts één werk dat Bidloo van Poot heeft gelezen: *Mengeldichten*. Dit is het werk waar Poot in 1716 op 27-jarige leeftijd mee debuteerde. De bundel kende meteen een groot succes. Zijn uitgever Arnold Willis gaf al in datzelfde jaar een tweede oplage in het licht en in 1718 verscheen een derde oplage.¹⁵⁶ Het werk bevatte, zoals de titel al aangeeft, gedichten van verschillende aard. Mogelijk gaf de diversiteit van de uit 112 pagina's bestaande bundel Bidloo al genoeg aanleiding om vast te stellen dat Poot een dichtwonder is die, zoals later zal blijken, alle genres meester was.

Voordat Bidloo inhoudelijk op de diversiteit van Poots *Mengeldichten* ingaat, prijst hij Poot allereerst nadrukkelijk om diens onafhankelijkheid van mecenasen: zelfs als de mecenasen zouden verdwijnen, zou de Bataafse poëzie nog steeds dankzij Poot blijven bestaan. Bidloo vergelijkt Poot vervolgens met Martialias, die in tegenstelling tot Poot wel lui is, uit is op het geld van mecenasen en wil leven van een ambt, en stelt zich voor dat Poot tegen Martialias zou hebben gezegd:

[...] 'k ben Poot:

'k Bouw met myn eygen rund de Vaderlyke Landen.

'k Ben vry. ik zoek geen ampt, ik wil geen woeker-panden.¹⁵⁷

Deze uitspraak is opvallend in verband met het feit dat Poot in het tweede openingsgedicht van zijn *Mengeldichten* zijn mecenasen juist dankt voor hun steun, iets dat Bidloo mogelijk over het hoofd heeft gezien of volgens hem niets afdoet aan Poots vrijheid en zelfstandigheid – hij werkte immers als boer.¹⁵⁸ In het oog springt hier tevens de manier waarop Bidloo zijn gedachten weergeeft, want in plaats van Bidloo is hier Poot zelf aan het woord. Poot is de enige auteur die in het *Panpoëticon Batavûm* door Bidloo sprekend wordt opgevoerd, wat mogelijk te maken heeft met de aard van Bidloo's gedicht. Eerder bleek al dat Bidloo's gedicht niet alleen

¹⁵⁵ Schenkeveld-van der Dussen, R. (2010), p. 14; Schenkeveld-van der Dussen, R. (2008), p. 154; Geerars, C. M. (1979), p. 18-21.

¹⁵⁶ Schenkeveld-van der Dussen, R. (2010), p. 27.

¹⁵⁷ *Panpoëticon Batavûm*, p. 210.

¹⁵⁸ Schenkeveld-van der Dussen, R. (2010), p. 14.

dienst doet als lofdicht, maar ook als leerboek voor jonge dichters.¹⁵⁹ Mogelijk heeft Bidloo bij Poots lofzang gekozen voor de directe rede, opdat deze jonge lezers en beginnende dichters zich zo beter met Poot kunnen identificeren. Poot wordt namelijk onmiskenbaar voorgesteld als rolmodel voor de jeugd, zoals onder meer blijkt uit het feit dat Bidloo zeer lovend is over een werk dat Poot op jonge leeftijd heeft geschreven en dat hij tevens een jeugdig publiek aanhaalt.

Wanneer Bidloo vervolgens inhoudelijk op Poots mengedichten ingaat, toont hij vooral belangstelling voor diens liefdesgedichten. Noemenswaardig is dat Poots debuut uitsluitend uit liefdesgedichten zou hebben bestaan en *Minnezangen* zou hebben geheten indien Poots uitgever Arnold Willis hem niet had gedwarsboomd. Hoewel het grootste deel van de bundel alsnog uit liefdespoëzie bestaat, heeft Willis tevens een aantal gelegenheidsgedichten, religieuze poëzie en zedenkustig werk in de bundel op laten nemen.¹⁶⁰ Volgens Schenkeveld-van der Dussen vond Willis een bundel bestaande uit enkel liefdesgedichten mogelijk niet verleidelijk klinken, omdat liefdespoëzie over het algemeen toch werd beschouwd als werk van wat mindere kwaliteit.¹⁶¹ Eerder bleek al uit de analyse van Camphuysen dat Bidloo liefdespoëzie inderdaad als een wat minder of in elk geval licht genre leek te beschouwen waar vooral jonge, beginnende dichters zich op toeleggen. Een bijkomende verklaring voor Willis' tegenwerking is volgens Schenkeveld-van der Dussen dat liefdesgedichten bovendien alleen geschikt waren voor jeugdige lezers.¹⁶² Hoewel Bidloo Poots liefdesgedichten tevens koppelt aan een jeugdig publiek, acht hij deze gedichten in tegenstelling tot Poots uitgever wel zeer hoog. Bidloo stelt Poot ook wat dit betreft opnieuw tegenover Martialis, die blijkbaar niet alleen vanwege zijn luiheid en geldzuchtigheid moet worden geminacht, maar ook omwille van zijn dartele en wellustige puntgedichten. Hoewel Poot in tegenstelling tot Martialis dan wel geen geschoolde dichter maar een melkboer is, probeert hij tenminste niet zoals Martialis 'met bordeel-brocx taal de swakke jeugd te ontstigten'.¹⁶³ Vervolgens geeft Bidloo Poot zelf weer het woord en laat hij hem een bewering doen over de aard van zijn eigen liefdespoëzie:

Myn Venus is zoo reyn. als quamze eerst uyt den dop,
En voor haar gordel-riem den Minnaar wierd ten strop¹⁶⁴

¹⁵⁹ Strien, T. van (2014), p. 237.

¹⁶⁰ Schenkeveld-van der Dussen, R. (2010), p. 18.

¹⁶¹ Schenkeveld-van der Dussen, R. (2010), p. 27-28.

¹⁶² Ibidem.

¹⁶³ *Panpoëticon Batavûm*, p. 210.

¹⁶⁴ Ibidem.

In zijn liefdespoëzie zal men, anders dan in Martialis' poëzie, nooit zedeloze en schunnige woorden tegenkomen, want:

Myn Venus blyft in huys; als ik haar spreek, gedooken
In 't maagdfelyk sluyer kleed, slegts by geval ontlooken.¹⁶⁵

Poot wordt hier dus geroemd om zijn ingetogen taalgebruik: zelfs het overspel tussen Mars en Venus weet Poot te bezingen 'zonder dart'le taal'.¹⁶⁶ Uit deze citaten blijkt duidelijk dat jonge dichters aangaande liefdespoëzie bij Martialis aan het verkeerde adres zijn en dat zij juist Poot moeten navolgen. Bidloo hoopt dan ook dat Martialis' onstichtelijke poëzie uit de scholen wordt verbannen, opdat die van Poot zijn plaats in kan nemen. Uit deze passage over Poots liefdespoëzie blijkt opnieuw dat een goede opleiding en een scholing in het Latijn volgens Bidloo geen garantie is voor een groot en onderlegd dichterschap. Bidloo betoogt hier dat een jeugdige, autodidactische dichter zoals Poot meer bedreven en geoefend is in liefdespoëzie dan een geschoolde dichter zoals Martialis.

Ook Poots gelegenheidsgedichten vallen bij Bidloo in de smaak en hij stelt diens gelegenheidspoëzie dan ook treffend voor als een gerecht dat jongeren moeten eten. Dat deze jongeren zich zelf ook graag met Poots 'Rym-geregt' willen voeden, blijkt uit het feit dat zij naar zijn poëzie watertanden als naar een lekkernij:

Hebt gy een Amaril, haar smaak is by der hand:
Gy hoeft geen fransman na Petits Pâtêes te vragen,
Roomkaasjens waaren oyt van haar groot welbehagen,
Hier zynze kars en vars; als hy aan Rosemond
En Cloris, Philis op verjaar- of feest-dag zond,
Voor mannen schaft hy kaas met geur'ge speceryen
Van lof- en dank gedigt¹⁶⁷

Poot serveert zijn lezers dus alles wat hun hartje begeert: geboortedichten, verjaardichten, lofdichten, dankdichten en ook speelse bruiloftsdichten. Hij krijgt echter niet alleen een voorbeeldfunctie toegewezen aangaande zijn vrolijke en ietwat luchtige poëzie, maar ook wat betreft poëzie van meer ernstige stof. Zo dienen zijn lijkdichten als voorbeeld voor degenen die een lijkdicht op het overlijden van een herder willen schrijven en dichters moeten hem ook volgen wat betreft godsdienstige gedichten, want 'Poots melody doet u het Hallelujah

¹⁶⁵ *Panpoëticon Batavûm*, p. 211.

¹⁶⁶ *Idem*, p. 212. Bidloo verwijst hier naar het gedicht *Mars en Venus Beddepraet*.

¹⁶⁷ *Ibidem*.

treffen'.¹⁶⁸ Poots poëzie wordt dus opgevoerd als voedsel voor de geest dat de jonge dichters moeten eten, zodat zij als het ware een stukje van Poots dichttalent in zich krijgen en de gelegenheid krijgen om zelf net zo kundig en bekwaam als Poot te worden. In Poots *Mengeldichten* vinden deze jonge dichters alle ingrediënten die zij nodig hebben om uiteindelijk net als Poot zulke geslaagde recepten, dus gedichten, te kunnen creëren.

Bidloo presenteert Poot als iemand die al op jonge leeftijd allerlei genres beoefende en bovendien ook nog eens in al deze genres de volmaaktheid wist te bereiken. Bekend is dat Bidloo bij lange na niet de enige was die meende dat Poot zich elk genre waar hij zich op toelegde op voorbeeldige wijze eigen wist te maken.¹⁶⁹ Bidloo's oordeel wijkt dus niet af van de gebruikelijke opinie, maar er is in het *Panpoëticon Batavûm* wel iets anders opmerkelijks aan de hand. Op een gegeven moment wordt namelijk duidelijk dat Bidloo maar liefst 109 versregels wijdt aan een dichter-boer die op het moment van schrijven nog niet eens een daadwerkelijke plaats in het *Panpoëticon Batavûm* heeft bemachtigd:

Dog egter leeft myn hoop (wil 't God) u te begroeten
In 't Pan-Poëticon, als, door van Halens gunst,
daar zyt ingeleyd, uyt agting voor uw kunst.¹⁷⁰

Ondertussen moet Poot zo door blijven gaan en tussen het harde werken door navolgingswaardige gedichten blijven schrijven. Zijn gedichten zijn volgens Bidloo het bewijs dat 'geest en sweet' samen kunnen gaan en dat hoogleraar Ovidius ongelijk had toen hij zei dat dichten vooral afzondering en vrije tijd vereist.¹⁷¹ Ovidius zou die regel ongetwijfeld uit zijn gedicht hebben verwijderd zodra hij slechts een staaltje van Poots poëzie zou hebben gelezen. Dat zou hij al helemaal doen als hij zou weten dat Poot van het platteland afkomstig is en nooit onderwijs heeft gevolgd in het Frans, Grieks of Latijn. Opnieuw blijkt hier dat Poot niet om zijn studiekarakter wordt gelauwerd, maar dat het juist het natuurlijke en pure is dat Bidloo zo aan Poot waardeert. Wanneer Bidloo vervolgens betoogt dat hij in Poot een wonder van de

¹⁶⁸ Ibidem.

¹⁶⁹ Zie voor voorbeelden bijvoorbeeld: Strien, T. van (2011). 'Zoo gladt van styl, als ryk van zwier'. H.K. Poot in de ogen (en oren) van zijn tijdgenoten. *Tijdschrift voor Nederlandse taal- en letterkunde*, 127 (3), 252-262.

¹⁷⁰ *Panpoëticon Batavûm*, p. 213.

¹⁷¹ Ibidem. Overigens bleek Bidloo wel degelijk een 'schrijfvertrekje' te hebben (Schenkeveld-van der Dussen, R. (2010), p. 12).

natuur ziet, gebruikt hij een motief dat gedurende de eerste helft van de achttiende eeuw voortdurend terugkeert in de lofdichten op Poot.¹⁷² Bidloo stelt:

Zoo veel vermag natuur, gebouwd door oeffening.
Gelyk een konst fonteyn, uyt eene zuyv're spring,
Het water, als een val, van trap tot trap doet bruysen,
Of door de lugt gearst, en engte van de buyssen,
Met style pylers werd gedreven naar om hoog¹⁷³

Hij lijkt met de eerste versregel van deze aangehaalde passage te verwijzen naar het begin van Vondels' *Aenleidinge Ter Nederduitsche Dichtkunste* waarin deze stelt: 'Natuur baert den dichter; de kunst voedt hem op'.¹⁷⁴ Poot bezit een natuurlijke aanleg voor dichten, maar ook hij moet veel oefenen en de grote voorgangers bestuderen en navolgen om daadwerkelijk een dichterlijke status te kunnen bereiken.¹⁷⁵ Blijkbaar kan deze status volgens Bidloo ook bereikt worden zonder een formele scholing in het lezen en verwerken van klassieke auteurs. Zoals Bidloo al aanstipte, kende Poot geen Latijn of Grieks en heeft hij zich de werken van de klassieken op eigen kracht meester moeten maken.¹⁷⁶ Toch besteedt Bidloo verder geen aandacht aan het feit dat Poot de klassieken door middel van vertalingen zo grondig had bestudeerd dat er zelfs flarden van hun werk in zijn gedichten zijn terug te vinden. Alleen met een verwijzing naar het gedicht *Mars en Venus beddepraet*, het enige gedicht waar Bidloo impliciet aan refereert, geeft hij te kennen dat Poot voor zijn eigen dichtwerk namen en verhalen aan de klassieken ontleende. Poot wordt boven alles toch vooral geprezen om zijn grote dichterlijke talent en niet om het feit dat hij zich als niet-klassiek geschoolde auteur door middel van zelfstudie deze kennis toch eigen maakte. Mogelijk vond Bidloo het niet verwonderlijk dat zo'n begaafde dichter als Poot de werken van deze klassieken gemakkelijk onder de knie kon krijgen. Hoe dan ook wordt Poots waardering niet gekoppeld aan geleerdheid, maar aan literaire begaafdheid.

Al eerder bleek dat Bidloo het niet verrassend lijkt te vinden dat Poot dichtte, terwijl hij tegelijkertijd ook nog werkzaam was als boer. In dit opzicht is Poot een voorbeeld voor zowel

¹⁷² Geerars, C. M. (1979), p. 370.

¹⁷³ *Panpoëticon Batavûm*, p. 213.

¹⁷⁴ Geerars, C. M. (1979), p. 369; Porteman, K., & Smits-Veldt, M.B. (2009), p. 530; Boot, P., Dietz, F., Stronks, E., & Zwart, W. (in voorbereiding).

¹⁷⁵ Geerars, C. M. (1979), p. 369-370; Boot, P., Dietz, F., Stronks, E., & Zwart, W. (in voorbereiding).

¹⁷⁶ Schenkeveld-van der Dussen, R. (2008), p. 154-155.

‘jonge liên’ als ‘gy tot jaaren opgeklimmen’.¹⁷⁷ Iedereen die net als Poot zijn liefhebberij voor dichten met zijn broodwinning weet te combineren, zal volgens Bidloo nooit tot armoede vervallen. In een zeer uitgebreide voetnoot laat hij zien dat het niet ongewoon is om als dichter tevens een beroep uit te oefenen en dat dichters niet moeten denken dat zij uitsluitend door dichten genoeg inkomsten kunnen verwerven. Zij moeten de dichtkunst net als Poot gebruiken ‘als wat snoep, en geest-versnapering in [hun] gewoon beroep’.¹⁷⁸

3.9 Joost van den Vondel

Joost van den Vondel (1587-1679) debuteerde in 1605 op 18-jarige leeftijd met zijn *Schriftuerlijck bruylofts reffereyn*. Poot heeft de klassieke auteurs hoogstwaarschijnlijk via vertalingen van Vondel leren kennen.¹⁷⁹ Blijkbaar deed Poot er goed aan om diens vertalingen van Vergilius, Ovidius en Horatius te gebruiken, want Bidloo prijst Vondel allereerst om zijn voortreffelijke vertalingen. Al snel blijkt dat hij Vondels' eigen poëzie ook heel hoog acht: als men het werk van Jacob Cats bestempelt als de ‘Vrysters Bybel’, dan mag het werk van Vondel wat betreft stijl het ‘Hooge-Lied voor alle Digters’ worden genoemd.¹⁸⁰ Iedereen beschouwt Vondels poëzie als volmaakt en zelfs ‘geene Neuse-Wyz, geen Sneê- nog Letter-Vitter’ durft zijn verzen te bekritisieren.¹⁸¹

Volgens Bidloo dient Vondel als hoogleraar voor iedereen die zich wil wijden aan treur- of heldendichten. Bidloo besteedt verder opmerkelijk genoeg totaal geen aandacht aan Vondels' heldendichten, maar op zijn treurspelen komt hij daarentegen meermalen terug. Zo meent Bidloo in het twaalfde hoofdstuk dat geen Fransman Vondel wat betreft treurspelen kan evenaren ‘in schik, gebeurlykheyd, en spreekwys zonder last, op Personaadje, en zaak natuurlyk toegepast’.¹⁸² De Fransen zwetsen alleen maar in hun treurspelen en men moet zich dan ook niets aantrekken van hun schandelijke dwalingen. Het is onterecht dat zij de Nederlandse treuren blijspelen bekritisieren en Nederlandse dichters verwijten dat zij ‘te plomp, en stomp’ zijn

¹⁷⁷ *Panpoëticon Batavûm*, p. 214.

¹⁷⁸ *Panpoëticon Batavûm*, p. 215.

¹⁷⁹ Schenkeveld-van der Dussen, R. (2008), p. 154; Schenkeveld-van der Dussen, R. (2010), p. 24.

¹⁸⁰ *Panpoëticon Batavûm*, p. 90.

¹⁸¹ *Idem*, p. 91.

¹⁸² *Idem*, p. 177.

voor het verheven toneel.¹⁸³ Er zijn volgens Bidloo juist talrijke Nederlandse dichters die lof verdienen voor hun treur- en blijspelen. Toch denkt hij niet:

Dat imand denken zal ik hem zyn eere ontroof
Om 't noodig onderscheyd der keurelyke Bloemen,
In Vondel hier alleen tot zyn model te noemen
In 't geen bedenklyk is tot het volmaakt geheel
Van Treurspel, en 't vereyschte aan elk byzonder deel¹⁸⁴

Vondel kan als geen ander de hartstochten van de personages passend uitbeelden en het taalgebruik overeen laten stemmen met hun aard en met de omstandigheden. Degene die dit in Vondels treurspelen niet wil of kan lezen, 'vergeefs een kaars, of Toortz, vergroot-glas, of de Bril', moet volgens Bidloo wel blind zijn.¹⁸⁵ Hij stelt vervolgens dat een grote admiraal eens per honderd jaar wordt geboren,

Maar Eeuwen-Poësy, kon pas een Vondel teelen,
Die 't Opper-hoofd zouw zyn van alle Treur-Thooneelen.¹⁸⁶

Desondanks prijst Bidloo niet alle tragedies van Vondel en heeft hij zelfs felle kritiek op een van diens treurspelen. Bidloo vindt het, zoals al eerder is gebleken, verwerpelijk als dichters hun stof voor toneelspelen uit de Bijbel putten. Hij heeft het meerdere, verder zeer geprezen auteurs kwalijk genomen dat zij hun personages Gods woord laten spreken, maar hij neemt in dit opzicht toch vooral aanstoot aan Vondels treurspel *Lucifer* uit 1654. Bidloo begrijpt niet hoe Vondel de spelers zo'n schendtaal in de mond heeft durven leggen,

En nu een Belzebub, dan eenen Belial,
Als Pleyt-bezorgers stelt in Lucifers geval.¹⁸⁷

Bidloo kan zich niet voorstellen dat godsvruchtige toeschouwers het zonder sidderen kunnen aanhoren hoe Vondel de duivel Gods almacht in twijfel laat trekken. Hij begrijpt dan ook niet hoe de spelers zich zo'n rol eigen hebben kunnen maken en hoe het kan dat zij niet huiverig zijn 'dat he[n] verplett'ren mogt een slag' wanneer zij zulke woorden uitspreken.¹⁸⁸ Net zoals

¹⁸³ Ibidem.

¹⁸⁴ *Panpoëticon Batavûm*, p. 221.

¹⁸⁵ *Panpoëticon Batavûm*, p. 222.

¹⁸⁶ Ibidem.

¹⁸⁷ *Panpoëticon Batavûm*, p. 61.

¹⁸⁸ Ibidem.

bij auteurs als De Decker en Oudaen heeft Vondels misstap hier dus vooral te maken met de stof en niet met literaire onkunde.

Hoewel *Lucifer* het licht zag toen Vondel al zevenenzestig jaar oud was en Bidloo dus negatief is over een werk dat op hoge leeftijd verscheen, wordt Vondel toch duidelijk neergezet als iemand die steeds beter en geoefender wordt in de loop der jaren. Bidloo noemt op *Lucifer* na geen treurspelen bij naam, maar meent wel dat Vondels latere treurspelen ‘in 't groots der woorden, en bezielde Poësy’ wezenlijk van zijn eerdere werken verschillen.¹⁸⁹ Zijn op latere leeftijd opgedane kennis van het Latijn blijkt hier een essentiële rol te spelen. Vondel was net als Coornhert met veertig jaar ‘reeds bejaardt’ toen hij zich boog over het Latijn.¹⁹⁰ Hij ging volgens Bidloo binnen korte tijd zodanig vooruit dat hij al snel werken van Cicero, Seneca, Boëthius, Homerus, Vergilius en Sophokles kon vertalen,

en in goede Ciceroniaansche styl geschreven heeft tegen den doorgelerden Lipsius, en den zelve tot swygen gebragt¹⁹¹

Vondel werd dus al binnen de kortste keren zo geoefend in het Latijn dat hij zelfs de hooggeleerde Justus Lipsius, die uitsluitend in het Latijn schreef, de mond wist te snoeren.¹⁹² Gezien het feit dat Lipsius in tegenstelling tot Vondel wel reeds op jonge leeftijd werd onderwezen in het Latijn, lijkt Bidloo met deze uitspraak te willen zeggen dat Vondel dankzij zijn bekwaamheid al snel bedreven raakte in het Latijn en daardoor voortreffelijke vertalingen wist te maken. Zoals Poot in staat was om door zelfstudie de klassieken grondig te bestuderen en zo volmaakte poëzie te schrijven, zo is Vondel bij machte om zich op eigen kracht het Latijn meester te maken en Latijnse werken voorbeeldig te vertalen.

Hoewel Bidloo dus meent dat Vondels poëzie veel baat heeft gehad bij kennis van het Latijn, heeft hij ook waardering voor zijn eerdere werken. Ook Vondels eerdere werken staan namelijk vol ‘Aaloude Poësy, vindingen, en uytbeeldingen’, waardoor Bidloo het zonder zich te ergeren aan woorden en bijwoorden, die in Vondels latere gedichten veranderen, met veel genoegen kan lezen.¹⁹³ Van Vondels vroegere poëzie zijn volgens Bidloo vooral zijn *Vorsteliicke warande der dieren* uit 1617 en het nog eerdere werk *Den nieuwen verbeterden*

¹⁸⁹ *Panpoëticon Batavûm*, p. 165.

¹⁹⁰ *Panpoëticon Batavûm*, p. 164-165.

¹⁹¹ *Panpoëticon Batavûm*, p. 164.

¹⁹² Porteman, K., & Smits-Veldt, M.B. (2009), p. 121.

¹⁹³ *Panpoëticon Batavûm*, p. 22 (voetnoot).

Lusthof uit 1607 de moeite waard. Van dit laatste werk raadt Bidloo de lezer nadrukkelijk Vondels ‘eerlyke Amoureuse gezangen’ en bij uitstek *De Jagt van Cupido* aan.¹⁹⁴ Bidloo laat echter in het ongewisse wat hij aan dit gedicht en de andere twee gezangen *Dedicatie aende Ionck-vrouwen van Vrieslandt ende Overysse* en *Oorlof liedt* waardeert. Waarschijnlijk stelde Bidloo het op prijs dat de gezangen vol staan van klassieke mythologie en milde erotiek.¹⁹⁵ Zedigheid is immers hetgeen dat Bidloo in auteurs, zoals al meermalen is gebleken, weet te waarderen. Vondel lijkt echter vooral te dienen als rolmodel voor dichters die zich wijdden aan treurspelen: voor onderricht in liefdespoëzie moet men de liefdesgedichten van Poot bestuderen en nastreven. Wel staat vast dat Bidloo zich hier hoe dan ook positief toont over het genre waar Vondel zich als 20-jarige, zoals gebruikelijk bij beginnende dichters, op toeleide. Bidloo lijkt het schrijven van liefdesgedichten een geschikte manier te vinden om geoefend te raken in het dichten. Noemenswaardig is bovendien dat Bidloo hier net als bij Poot bewondering heeft voor een bijzonder vroeg werk.

Vondels leeftijd wordt alleen aangehaald wanneer Bidloo vermeldt dat Vondel pas als volwassene Latijn begon te leren. Hoewel Vondel gedurende zijn leven een buitengewoon groot oeuvre heeft opgebouwd en veel treurspelen op zijn naam heeft staan, uit Bidloo slecht een algemene lofzang op Vondels tragedies. Het enige treurspel dat Bidloo specificeert, *Lucifer*, is juist een werk dat dichters overduidelijk niet moeten navolgen. Wellicht noemt Bidloo verder geen werken bij naam, omdat hij ze allemaal even hoog schat. Bidloo heeft immers waardering voor zowel Vondels vroege als latere werken. Ook Vondels publiek specificeert Bidloo niet. Zijn amoureuze liederen fungeren, gezien Bidloo’s ideeën over liefdespoëzie, vermoedelijk als voorbeeld voor de jeugd. Zijn treurspelen lijken daarentegen vooral oudere dichters na te moeten streven, want Bidloo lijkt van mening te zijn dat de tragedie een genre is waar veel geleerdheid en oefening voor nodig is. Alleen uitzonderlijke talenten zoals Oudaen en Vondel kunnen al op jonge leeftijd voortreffelijke tragedies produceren.

¹⁹⁴ *Panpoëticon Batavûm*, p. 165.

¹⁹⁵ Bloemendal, J., & Korsten, F.W. (eds.) (2012). *Joost van den Vondel (1587-1679): Dutch Playwright in the Golden Age*. Leiden: Brill, p. 52.

3.10 Jacob Westerbaen

Jacob Westerbaen (1599-1670) was een dichter-arts en debuteerde in 1624 op 25-jarige leeftijd met *O pulchra capita*.¹⁹⁶ Bidloo verwelkomt Jacob Westerbaen in het *Panpoëticon Batavûm* al direct met de zeer lovende woorden:

Hoe schoone Parel aan de Kroon der Poësy
Is Westerbaan! Hoe hoog in 't vloeiënden Gety
Van allerhande drift het Topzeyl op te halen!¹⁹⁷

Westerbaen weet volgens Bidloo in allerlei genres de top te behalen en heeft dankzij zijn overgrote ijver veel treurspelen, heldendichten, blijspelen, klaagzangen en andere werken voortreffelijk vertaald en begrijpelijk gemaakt. Zo heeft hij werken van Vergilius, Ovidius en Terentius naar het Nederlands vertaald ‘ten hulp der Poësy van zyne Lands-genooten’.¹⁹⁸ Bidloo verwijst met ‘schoone Parel’ dus waarschijnlijk naar het feit dat Westerbaens poëzie zeer waardevol is geweest voor dichters die in tegenstelling tot Westerbaen zelf geen kennis hebben van het Latijn. Niet alleen zijn vertalingen tonen een grote verscheidenheid, maar Westerbaen is zelf ook beoefend in diverse genres:

Welk een veelvormig glad geslepen Diamant.
Met Zinne-toetzen op een keurelyk Verstand
Waar in men beurt om beurt door tint'len ziet de Ligten,
Om nut, vermakelyk, en 't Leerzaam te berigten,
Door schrandre Vindingen op allerhande stof¹⁹⁹

Bidloo verheft Westerbaen hier dus van een parel naar het kostbaarste edelgesteente dat er is. Dat de diamant bovendien veelvormig is, verwijst waarschijnlijk naar Westerbaens veelzijdigheid en veelkleurigheid. Zoals men in een diamant door het fonkelen om de beurt verschillende kleuren ziet, zo kan men bij Westerbaen allerlei kleuren waarnemen in zijn verstand. De diamant is bovendien naast ‘veelvormig’ ook ‘glad geslepen’, wat impliceert dat Westerbaen in alle door hem beoefende genres ook nog eens volmaakt is – iets waar Bidloo in

¹⁹⁶ De volledige titel luidt: *O pulchra capita, si cerebrum haberent! Ofte Lege tonnen rasen meest [...]* geschreven aen de naeme-loose schrijvers van de Noodsaeckelicke verandwoordinge van de schutteren van Delff tegen't Nood-saeckelick mal.

¹⁹⁷ *Panpoëticon Batavûm*, p. 129.

¹⁹⁸ *Panpoëticon Batavûm*, p. 130.

¹⁹⁹ *Ibidem*.

de eerste aangehaalde passage ook al aan refereerde.²⁰⁰ Met de parel en diamant verbeeldt Bidloo dus Westerbaens veelzijdigheid en gewichtigheid.

Hoewel Bidloo dus waardering heeft voor zowel Westerbaens vertalingen als voor diens eigen ‘vindingen’, contrasteert het aantal gespecificeerde vertalingen sterk met de hoeveelheid genoemde eigen werken.²⁰¹ Bidloo noemt slechts één vertaling kort bij naam: de *Lof der Sotheyd* uit 1659. Veelzeggend is dat ook de andere oorspronkelijke werken die Bidloo expliciteert allemaal werken zijn die Westerbaen op latere leeftijd schreef. Zo prijst Bidloo Westerbaens *Arctoa Tempe, Ockenbyrgh. Woonstede van den heere van Brandwyck inde clingen buyten Loosdvynen* uit 1654, omdat hij daarin laat zien hoe iedereen zich rustig houdt en tevreden is met zijn staat. Zijn *Krancken-troost voor Israel in Holland* uit 1663 en *Oogh-zalf voor het verblinde Israel* uit 1664 zijn vooral interessant voor degenen die willen lezen over de zelfzucht en staatszucht van predikanten. Moe en uitgeput door ‘dezen swaaren last’, ontspant en verlicht Westerbaen zijn suffe geest met ‘straffeloose, en zoete Minne-Digten’.²⁰² Bidloo verwijst hiermee mogelijk naar Westerbaens *Minnedichten* uit 1624, hoewel dat juist een van diens eerste werken is en dus al lang voor de zojuist genoemde werken was verschenen. Ook Westerbaens *Gedichten*, waarin een afdeling minnedichten is opgenomen, was al in 1644 uitgegeven en dus voor de hierboven aangehaalde werken gepubliceerd. Hoe dan ook is Bidloo hier net als bij Poot en Vondel wederom positief over de liefdesgedichten van een auteur, hoewel hij wel van mening lijkt te zijn dat Westerbaens toellegging op liefdespoëzie beschouwd moet worden als een niet-inspannend tijdverdrijf van een bedachtzaam man.

Bidloo heeft ook belangstelling voor Westerbaens puntgedichten, hoewel hij deze net zoals Westerbaens liefdesgedichten niet specificiert. Volgens Porteman en Smits-Veldt beschikte Westerbaen over een satirisch talent die hij graag gebruikte voor komische en prikkelende versjes, maar Bidloo had duidelijk gewild dat Westerbaen dit soort puntgedichten achterwege zou hebben gelaten.²⁰³ Hij wenste zelfs dat Westerbaens pen zou zijn gebroken zodra hij deze wilde dopen ‘in ’t Nat der geyle Vuyligheyd’.²⁰⁴ Zijn puntgedichten zet de toch al

²⁰⁰ Hiermee doel ik op de versregel: ‘Hoe hoog in 't vloeienden Gety / Van allerhande drift het Topzeyl op te halen’.

²⁰¹ *Panpoëticon Batavûm*, p. 130.

²⁰² *Panpoëticon Batavûm*, p. 130.

²⁰³ Porteman, K., & Smits-Veldt, M.B. (2009), p. 522.

²⁰⁴ *Panpoëticon Batavûm*, p. 131.

dartele jeugd namelijk aan tot nog meer losbandigheid en spoort hen aan om net als Westerbaen de verkeerde weg, namelijk het pad der wellust, in te slaan. Vervolgens stelt Bidloo:

ô Brandwyk [= Westerbaen], waart gy tog dien swavel-stank ontdooken,
Myn Geest was tot den vlam des yvers niet ontstooken²⁰⁵

Bidloo verwijst hiermee naar de verderfelijke van Westerbaens wellustige epigrammen die giftig zijn voor de jeugd. Juist iemand die zijn ‘Zilver Hayr kond in de Spiegel zien’ past zedigheid en geen losbandigheid.²⁰⁶ Dit impliceert dat Bidloo van jonge dichters nog wel kan dulden dat zij zich, gezien hun leeftijd, met dartele verzen bezighouden, maar dat grijzende dichters beter moeten weten en het goede voorbeeld horen te geven. Westerbaen moet dus beletten dat zulke ondubbelzinnige gedichten navolging vinden, maar hij werkt met zijn puntgedichten juist in de hand dat ‘jonge knapen’ zich naar zijn voorbeeld aan ‘zulk Rymen ligt [te] vergapen’.²⁰⁷

Het is opvallend dat Bidloo in dit verband alleen melding maakt van Westerbaens puntgedichten en zijn *Avond-school voor vryers en vrysters* uit 1665 ongenoemd laat. Dit werk is een vrije bewerking van Ovidius' *Ars amatoria* waarin Westerbaen de schouwburg van Jan Baptist van Fornenbergh aanprijst als de uitgelezen plek voor wellustige Haagse jongemannen om contact te leggen met jonge vrouwen.²⁰⁸ Het is niet onredelijk om te veronderstellen dat Bidloo onbekend was met Westerbaens *Avond-school voor vryers en vrysters*, aangezien hij dit werk hoogstwaarschijnlijk eveneens zou hebben beschouwd als een werk dat de jeugd aanzet tot losbandigheid en onzedelijkheid.

Dergelijke dartele poëzie is bovendien niet alleen schandelijk op zichzelf, maar zorgt er ook voor dat Westerbaens eerdere godsvruchtige poëzie in een kwaad daglicht komt te staan:

Ja zy, die korts-geleên op uw Geest-kragtig Rym
Der Harp-zang was verliefd, nu liever 't laf gelym
Deund van Dathenus; en in zoo afkeerig Wezen
Zig niet gewaardigend 't onstraffelyk te Lezen.²⁰⁹

Het is niet duidelijk op welke epigrammen Bidloo hier doelt, maar wel is dankzij Bidloo's beschrijving van Westerbaen als een man met ‘Zilver Hayr’ glashelder dat hij zinspeelt op

²⁰⁵ Ibidem.

²⁰⁶ Ibidem.

²⁰⁷ Ibidem.

²⁰⁸ Porteman, K., & Smits-Veldt, M.B. (2009), p. 548.

²⁰⁹ *Panpoëticon Batavûm*, p. 131.

puntgedichten die Westerbaen op latere leeftijd heeft geschreven. Uit bovenstaande passage blijkt dat Bidloo van mening is dat Westerbaen een negatieve ontwikkeling heeft doorgemaakt en dat zijn puntgedichten negatief afstralen op zijn eerdere werken. Degenen die voorheen verzot waren op Westerbaens psalmberijmingen zullen zich na het lezen van zijn epigrammen ongetwijfeld wenden tot de krachteloze psalmbewerkingen van Petrus Datheen. Bidloo lijkt hiermee te zeggen dat losbandigheid jonge dichters niet is aan te rekenen en dat zij zich op deze manier juist nog positief kunnen ontwikkelen door zich op latere leeftijd wel met ernstige en godsvruchtige poëzie bezig te houden. Dergelijke losbandige verzen bij oudere dichters werpen daarentegen een smet op hun eerdere werk en eventuele reputatie. Door deze puntgedichten heeft Westerbaen dan ook duidelijk bij Bidloo afgedaan.

Meerdere malen is naar voren gekomen dat Bidloo niet per definitie een afkeer heeft van liefdespoëzie, maar kuisheid en zedigheid blijken noodzakelijk te zijn om als dichter op dit terrein Bidloo's waardering te kunnen krijgen. Bidloo is dan ook vooral ontsteld door het feit dat Westerbaens verzen zo ondubbelzinnig en onverholen zijn: kuisse vrouwen die zijn gedichten onder ogen krijgen, zouden willen veinzen dat zijn puntgedichten niet bestaan. De taal is namelijk zo schunnig dat zij de verzen, zelfs wanneer zij hun bedgordijn sluiten, nog steeds met het schaamrood op de kaken lezen.

3.11 Deelconclusie

Uit de auteursanalyse is allereerst gebleken dat er door Bidloo zelden een debuutwerk wordt aangehaald. Slechts in drie van de tien gevallen refereert Bidloo impliciet aan een debuutwerk. Wel worden zowel de op jonge leeftijd verschenen debuutwerken van Oudaen en Poot als het op latere leeftijd verschenen debuutwerk van De Decker zeer enthousiast ontvangen. Dit wijst erop dat ook jonge, onervaren dichters volgens Bidloo al bedreven en kundig genoeg zijn om goede literatuur te produceren.

Daarnaast heeft Bidloo over het algemeen veel waardering voor de vroege werken van de auteurs die hij bespreekt. Hij is bijvoorbeeld zeer lovend over De Deckers gedicht *Goede vrijdag*, Oudaens treurspel *Iohanna Grey* en de jeugdige liefdesgedichten van Poot en Vondel. Deze werken waardeert Bidloo respectievelijk om de godsvruchtigheid, bewogenheid en zedelijkheid die eruit spreekt. Het enige vroege werk dat Bidloo fel berispt is Moonens gedicht *Pestdrank aen Amsterdam* dat deze op 20-jarige leeftijd had geschreven. Bidloo misprijst het gedicht echter niet omwille van een gebrek aan literaire kwaliteiten, maar om het feit dat Moonen onwaarheden in het gedicht verkondigt. Vaak worden vroege werken echter door Bidloo achterwege gelaten. Zo heeft hij alleen aandacht voor Camphuysens op 38-jarige leeftijd

verschenen *Stichtelyke rymen* en van de op 21-jarige leeftijd gedebuteerde Huygens specificeert hij alleen de werken die deze vanaf 51-jarige leeftijd produceerde. Beide auteurs worden dan ook neergezet als voldragen en bedachtzame mannen.

Hoewel Bidloo zelf niet refereert aan bijvoorbeeld Poots jeugdigheid of die van andere dichters, gebruikt Bidloo wel woorden zoals ‘zilverharig’ en ‘grijs’ om oudere auteurs te typeren en om hun publiek aan te spreken. In het geval van De Decker wordt niet diens eigen ouderdom benoemd, maar spreekt Bidloo over ‘grysen’ om aan te geven dat De Deckers slechts oudere dichters aanspreekt. Bij Westerbaen spreekt Bidloo over ‘zilverharig’ om aan te geven dat het niet past bij zijn leeftijd om zich op losbandige poëzie toe te leggen en dat hij zo de jeugd juist het verkeerde voorbeeld geeft. Met dergelijke woorden wordt ook Huygens neergezet als een rijpe, oudere dichter. Opvallend is echter het contrast tussen Westerbaen en Huygens: bij Huygens benadrukt Bidloo diens ouderdom om Huygens' ervaringen en bedachtzaamheid uit te dragen, terwijl hij bij Westerbaen juist op diens ouderdom wijst om aan te geven dat deze ondanks zijn leeftijd niet in alle opzichten even verstandig is.

De analyse van Westerbaen heeft dan ook uitgewezen dat Westerbaen volgens Bidloo duidelijk een negatieve ontwikkeling doormaakt. Bidloo heeft een grote bewondering voor Westerbaens vertalingen en voor veel van zijn oorspronkelijke werken, maar zijn dartele poëzie heeft ervoor gezorgd dat ook zijn eerdere godsvruchtige werken in een negatief daglicht zijn komen te staan. Vondel maakt daarentegen volgens Bidloo juist een positieve ontwikkeling door. Alhoewel Bidloo ook waardering heeft voor Vondels eerdere werken, wordt deze toch overduidelijk neergezet als een auteur die in de loop der jaren steeds meer bedreven en beter is geworden. Vondels beste treurspelen zijn volgens Bidloo immers verschenen nadat deze op latere leeftijd het Latijn leerde beheersen.

Ten slotte heeft de auteursanalyse aangetoond dat alle auteurs in ieder geval in bepaalde opzichten voorbeeld worden voorgesteld. Daarbij worden zowel vroege als late werken neergezet als nastrevenswaardig. In het geval van Poot dient zijn hele *Mengeldichten* als rolmodel voor jonge dichters, die in het bijzonder zijn liefdesgedichten moeten navolgen. Bij Camphuysen moeten vooral oudere dichters zijn *Stichtelycke rymen* proberen te evenaren. Schurman functioneert specifiek als voorbeeld voor jonge vrouwen. De resterende auteurs lijken zowel voor jong als oud een onderwijzende functie te hebben.

4. Conclusie

In de vroegmoderne Republiek debuteerden steeds meer auteurs op jonge leeftijd en daalde de gemiddelde debuutleeftijd van 40 naar 33 jaar. Er is vandaag de dag echter meer bekend over de rol die jongeren destijds als consument en lezer speelden dan over hun rol en positie als boekproducent. Met dit eindwerkstuk is een bijdrage geleverd aan het nu lopende onderzoek in Utrecht naar de positie van jonge auteurs in de vroegmoderne periode. Er is getracht om enigszins aan het licht te brengen in hoeverre literatuur *door* jongeren door tijdgenoten werd gewaardeerd. Aan de hand van het *Panpoëticon Batavûm* is onderzocht in welke mate de jeugdigheid van de auteurs die in dit gedicht worden besproken, wordt gewaardeerd en in hoeverre jonge auteurs volgens Bidloo als voorbeeld konden dienen voor andere jonge dichters. De resultaten van de systematische analyse lieten zien dat Bidloo in het *Panpoëticon Batavûm* veel jonge debutanten bespreekt en dat hij deze over het algemeen wist te waarderen. In een grondige analyse van een aantal van deze jong gedebuteerde auteurs is vervolgens onderzocht of zij, aangezien het gedicht naast een lofdicht ook een handleiding voor jonge dichters was, door Bidloo als een navolgingswaardig voorbeeld worden voorgesteld.

Uit de auteursanalyse is gebleken dat Bidloo bij de bespreking van jong gedebuteerde auteurs vrijwel geen aandacht heeft voor hun vroege werken en jeugdigheid. Poot is de enige jonge debutant die specifiek fungeert als voorbeeld voor jonge lezers. Opvallend is echter dat hier niet alleen Poots liefdespoëzie, het genre waar beginnende dichters zich volgens Bidloo op toeleggen, maar al zijn jeugdige gedichten als rolmodel fungeren. Poot is de enige debutant waarvan Bidloo enkel jeugdwerk behandelt. Van de andere debutanten wordt zowel vroeg als laat werk of juist alleen latere werken besproken. Zo heeft Bidloo zowel aandacht voor Oudaens op 20-jarige leeftijd verschenen *Iohanna Grey* als voor zijn *Haagse broeder-moord* die Oudaen op veel latere leeftijd had geschreven. Opvallend is ook dat Huygens als jonge debutant juist als een oudere auteur wordt behandeld: het vroegste werk dat Bidloo van hem noemt, was in 1647 verschenen en toen was Huygens inmiddels al dertig jaar actief in het literaire veld.

De werken waar Bidloo negatief over is, zijn bovendien niet allemaal door de auteurs op jonge leeftijd geschreven. Bidloo heeft soms ook felle kritiek op werken die auteurs op latere leeftijd publiceerden, zoals op Huygens' *Tryntje Cornelis* en Vondels *Lucifer*. De kritiek heeft echter nooit met de literaire kwaliteiten van de desbetreffende auteurs te maken, maar altijd met de stof. Huygens' *Tryntje Cornelis* wordt bijvoorbeeld berispt vanwege de wellustigheid en De Deckers *Baptistes of Dooper*, Oudaens *Het verworpen huis van Eli* en Vondels *Lucifer* vanwege de Bijbelse stof. De enige uitzondering hierop vormt Moonens *Pestdrank aen Amsterdam*, die Bidloo verwerpt omwille van het feit dat Moonen daarin de waarheid niet spreekt.

Ook is gebleken dat hetgeen Bidloo aan dichtwerken waardeert niet aan leeftijd gekoppeld lijkt te worden. Zo worden zowel jong gedebuteerde auteurs als oudere debutanten herhaaldelijk geprezen om hun geleerdheid. De analyse van Van Mander toonde aan dat Bidloo ook vindingrijkheid en vernieuwing hoog in het vaandel heeft staan, maar een jonge debutant als Moonen wist volgens Bidloo met zijn gelegenheidsgedichten eveneens vernieuwend te zijn. Tevens werd duidelijk dat Bidloo het vooral belangrijk vindt dat auteurs met hun werken binnen de grenzen van de zedigheid blijven. Huygens' klucht en Westerbaens puntdichten, auteurs waar Bidloo verder bijzonder enthousiast over is, worden bijvoorbeeld heftig bekritiseerd vanwege de losbandigheid ervan. Elke auteur die geleerd en vindingrijk is en geen onbetamelijke werken produceert, lijkt volgens Bidloo een nastrevingswaardig voorbeeld te zijn.

Er valt dus te concluderen dat jonge debutanten niet per definitie meer of minder als rolmodel dienen dan oudere debutanten. Wel is het zo dat het beoogde publiek vaak een spiegeling is van de leeftijd van de desbetreffend auteur. Zo fungeert De Decker als oudere debutant nadrukkelijk als voorbeeld voor oudere dichters. De jonge Poot wordt daarentegen juist specifiek met zijn op 27-jarige leeftijd verschenen *Mengeldichten* voorgesteld als rolmodel voor de jeugd. Alhoewel Moonens *Poëzy* verscheen toen hij reeds 56 jaar was, dient dit werk toch vanwege zijn allerhande stof en werk uit verschillende periodes als voorbeeld voor jong *en* oud. Ten slotte specificceert Bidloo nergens Schurmans werken of leeftijd, maar hij spreekt het publiek wel voortdurend aan met 'begaafde juffers' en 'jonkvrouwen'. Het is daarom zonneklaar dat Schurman als vrouwelijke auteur specifiek als voorbeeld fungeert voor jonge dichters. De andere jonge dan wel oudere debutanten functioneren niet specifiek als rolmodel voor de jeugdige of volwassen dichter.

Uit de inleiding bleek dat Bidloo een aanhanger is van het klassieke poëtische ideaal. Beginnende dichters moeten allereerst de klassieken bestuderen en deze door en door leren kennen om zo uit te groeien tot een rijpe en goed onderlegde dichter. Meerdere malen heeft Bidloo te kennen gegeven dat kennis van het Latijn en Grieks essentieel is om zich tot dit ideaal te kunnen ontwikkelen. Desalniettemin is uit de auteursanalyse naar voren gekomen dat Bidloo over het algemeen weinig aandacht besteedt aan het feit of auteurs klassiek onderlegd zijn of een academische opleiding hebben genoten. Bidloo brengt dit vrijwel alleen ter sprake wanneer auteurs juist geen kennis van het Latijn of Grieks hebben of deze kennis pas op latere leeftijd hebben opgedaan. Er is dan ook gebleken dat Bidloo niet per se de voorkeur geeft aan klassiek onderlegde auteurs: Bidloo heeft grote waardering voor een rijpe en Latijns geschoolde auteur zoals Huygens, maar tegelijkertijd prijst hij een jeugdige, autodidactische auteur zoals Poot evenzeer.

5. Discussie

De methode die in dit onderzoek is gebruikt, heeft zijn beperkingen. Voor de systematische analyse in hoofdstuk 1 is gebruik gemaakt van de Short Title Catalogue Netherlands (STCN), een database die voor de periode 1540-1800 een volledige bibliografie wil bieden. De STCN beschikt inmiddels over ruim tweehonderdduizend titels, maar is daarmee zeker niet volledig. Ook is van sommige auteurs die in de STCN zijn opgenomen het geboortjaar of het publicatiejaar van een bepaald werk onzeker of onbekend. In dergelijke situaties is gebruik gemaakt van de geboorte- en publicatiejaren die in de DBNL te vinden zijn. Ook deze gegevens zijn echter niet vaststaand, vooral niet wanneer het om een handschrift gaat. Dit heeft mogelijk gevolgen gehad voor de berekening van de debuutleeftijden en het vaststellen van de debuutwerken van de zesenzestig meegenomen auteurs. Auteurs kunnen bijvoorbeeld eerder zijn gedebuteerd dan nu is verondersteld.

Ook de tekstgerichte analyse heeft zijn beperkingen. De resultaten van de inhoudsanalyse in hoofdstuk 2 en 3 steunen vooral op eigen interpretaties. Bij zeer duistere formuleringen is gebruik gemaakt van de samenvatting die Lieke van Deinsen en Ton van Strien hebben vervaardigd. Sommige van Bidloo's uitspraken zijn echter raadselachtig gebleven en bovendien gebruikte Bidloo regelmatig beelden die op meerdere manieren vielen te interpreteren. Mijn interpretaties zullen daarom ongetwijfeld onvolledig zijn en wellicht zelfs in sommige gevallen onjuist.

Bovendien heeft de afbakening van jonge debutant en oude debutant beslist invloed gehad op de uitkomsten van dit onderzoek. Aan de hand van de gegevens van Dietz et al. en Bakker et al., die betuigden dat 28 jaar de leeftijd was waarop men in de vroegmoderne tijd gemiddeld trouwde, heb ik de leeftijdsgrens van 'jong' getrokken bij 27 jaar.²¹⁰ De gemiddelde huwelijksleeftijd is echter geen vaststaand gegeven. Haks stelt bijvoorbeeld dat mannen gedurende de zeventiende en achttiende eeuw gemiddeld tussen de 25 en 29 jaar trouwden.²¹¹ Volgens Roberts trouwden mannen in de vroegmoderne tijd op 25-jarige leeftijd.²¹² Op basis van deze gegevens komt zowel 25 als 28 jaar als gemiddelde huwelijksleeftijd in aanmerking. Een andere leeftijdsgrens zou beslist tot andere uitkomsten hebben geleid.

²¹⁰ Boot, P., Dietz, F., Stronks, E., & Zwart, W. (in voorbereiding); Bakker, N., Noordman, J., & Rietveld-van Wingerden, M. (2010), p. 121.

²¹¹ Haks, D. (1985). *Huwelijk en gezin in Holland in de 17de en 18de eeuw*. Utrecht: HES Uitgevers, p. 128.

²¹² Robert, B.B. (2012). *Sex and Drugs before Rock 'n' Roll. Youth Culture and Masculinity during Holland's Golden Age*. Amsterdam: Amsterdam University Press, p. 38.

In dit onderzoek naar de waardering van jonge schrijvers in de vroegmoderne tijd is slechts één werk onder de loep genomen. Hoewel deze casus zeker een aantal inzichten heeft opgeleverd, kunnen er op basis van alleen het *Panpoëticon Batavûm* geen harde uitspraken worden gedaan over de mate waarin jonge auteurs in de vroegmoderne tijd werden gewaardeerd. Om hier een vollediger beeld van te krijgen, is het noodzakelijk dat er in de toekomst meer lof- en drepeldichten die in deze periode zijn geschreven voor jonge auteurs worden bestudeerd – alhoewel het *Panpoëticon Batavûm* vermoedelijk enig in zijn soort is.

Bibliografie

Primaire literatuur

Bidloo, L. (1720). *Panpoëticon Batavûm, Kabinet, Waar in de Afbeeldingen van Voornaame Nederlandsche Dichteren, Versameld, en Konstig Geschilderdt door Arnoud van Halen, En onder Uytbreyding, en Aanmerkingen, over de Hollandsche Rym-Konst, geopend, door Lamb. Bidloo*. Amsterdam: Andries van Damme.

Secundaire literatuur

Bakker, N., Noordman, J., & Rietveld-van Wingerden, M. (2010). *Vijf eeuwen opvoeden in Nederland. Idee en praktijk 1500-2000*. Assen: Van Gorcum.

Beek, P. van (2010). *The First Female University Student: Anna Maria van Schurman (1636)*. Utrecht: Igitur.

Beek, P. van (2013). Anna Maria van Schurman (1607-1678). De Europese Pallas van wijsheid. *Groniek*, 198, 35-47.

Boot, P., Dietz, F., Stronks, E., & Zwart, W. (in voorbereiding). *Stralen door eigen talent? De positie van jonge auteurs op de vroegmoderne boekenmarkt*.

Decker, J. de (1978) (ed. W.J.C. Buitendijk). *Goede vrijdag ofte Het lijden onses heeren Jesu Christi*. Culemborg: Tjeenk Willink/Noorduijn.

Dibbets, G.R.W. (2007). *Joannes Vollenhove (1631-1708): dominee, dichter*. Hilversum: Uitgeverij Verloren

Geerars, C. M. (1979). *Hubert Korneliszoon Poot*. Groningen/Castricum: Bouma's Boekhuis/Bert Hagen.

Geerdink, N. (2012). *Dichters en verdiensten. De sociale verankering van het dichterschap van Jan Vos (1610-1667)*. Hilversum: Uitgeverij Verloren.

Grootes, E. (1987). Het jeugdig publiek van de “nieuwe liedboeken” in het eerste kwart van de zeventiende eeuw. In W. van den Berg en J. Stouten (red.), *Het woord aan de lezer. Zeven literatuurhistorische verkenningen* (pp. 72-88). Groningen: Wolters-Noordhoff.

Haks, D. (1985). *Huwelijk en gezin in Holland in de 17de en 18de eeuw*. Utrecht: HES Uitgevers.

Hermans, T. (2009) (ed.). *A Literary History of the Low Countries*. Rochester/Suffolk: Camden House.

Huygens, C. (1997) (eds. H.M. Hermkens & P. Verhuyck). *Trijntje Cornelis. Een volkse komedie uit de Gouden Eeuw*. Amsterdam: Prometheus/Bert Bakker.

Jansen, J. (2011) (ed.). *G.A. Bredero. Proza*. Hilversum: Uitgeverij Verloren.

Kalff, G. (1910). *Geschiedenis der Nederlandsche letterkunde*. Deel 5. Groningen: J.B. Wolters, p. 359; Stipriaan, R. van (2002). *Het volle leven. Nederlandse literatuur en cultuur ten tijde van de Republiek (circa 1550-1800)*. Amsterdam: Prometheus.

Leemans, I. (2004). De weg naar de hel is geplaveid met boeken over de bijbel. Vrijgeest en veelschrijver Willem Goeree (1635-1711). *Nederlandse Letterkunde*, 9 (3), 255-273.

Leemans, I., & Johannes, G.-J. (2013). *Worm en donder. Geschiedenis van de Nederlandse literatuur 1700-1800: de Republiek*. Amsterdam: Bert Bakker, p. 111; Stipriaan, R. van (2002). *Het volle leven. Nederlandse literatuur en cultuur ten tijde van de Republiek (circa 1550-1800)*. Amsterdam: Prometheus.

Porteman, K., & Smits-Veldt, M.B. (2009). *Een nieuw vaderland voor de muzen. Geschiedenis van de Nederlandse literatuur 1560-1700*. Amsterdam: Bert Bakker.

Robert, B.B. (2012). *Sex and Drugs before Rock 'n' Roll. Youth Culture and Masculinity during Holland's Golden Age*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Ruijsendaal, E. (2007). Een geleerde vrouw die leefde in de zeventiende eeuw'. Anna Maria van Schurman. *Neerlandia/Nederlands van Nu*, 111 (4), 5-10.

Schenkeveld-van der Dussen, R. (2008). Poots (klassieke) belezenheid, zijn 'Adversaria' en de problemen van commentator en lezer. *Nederlandse Letterkunde*, 13 (2), 153-173.

Schenkeveld-van der Dussen, R. (2010). *Dichter en boer. Hubert Korneliszoon Poot. Zijn leven, zijn gedichten*. Tweede druk. Amsterdam: Bert Bakker.

Schenkeveld-van der Dussen, R. (2014). Receptie, tekst en muziek van Camphuysens *Stichtelycke rymen*. *De Zeventiende Eeuw. Cultuur in de Nederlanden in interdisciplinair perspectief*, 30 (2), 185-198.

Smits-Veldt, M.B. (1991). *Het Nederlandse renaissance-toneel*. Utrecht: Hes & De Graaf Publishers.

Strien, T. van (2011). 'Zoo gladt van styl, als ryk van zwier'. H.K. Poot in de ogen (en oren) van zijn tijdgenoten. *Tijdschrift voor Nederlandse taal- en letterkunde*, 127 (3), 252-262.

Strien, T. van (2014). De schatkist: Lambert Bidloo's *Panpoëticon Batavûm*. *Tijdschrift voor Nederlandse taal- en letterkunde*, 130 (3), 237-260 en bijlage.

Stipriaan, R. van (2002). *Het volle leven. Nederlandse literatuur en cultuur ten tijde van de Republiek (circa 1550-1800)*. Amsterdam: Prometheus.

Stronks, E. (2015). *Jeugdige overmoed. Denkbeelden over jongeren digitaal duiden*. KB lezing.

Thiel, P.J.J. van (1978). Christoffel Lubienietki's portret van Arnoud van Halen, de stichter van het Kabinet der Voornaamste Nederlandsche Dichteren of Panpoëticon Batavum. *Bulletin van het Rijksmuseum*, 26 (1), 11-26.

Bloemendal, J., & Korsten, F.W. (eds.) (2012). *Joost van den Vondel (1587-1679): Dutch Playwright in the Golden Age*. Leiden: Brill.

Winkel, J. te (1924). *De ontwikkelingsgang der Nederlandsche letterkunde V. Geschiedenis der Nederlandsche letterkunde van de Republiek der Vereenigde Nederlanden (3)*. Haarlem: De erven F. Bohn. Tweede druk.

Bijlage 1: Overzicht van de geboorte- en debuutjaren, debuutleeftijden en debuutwerken

Auteur	Geboren volgens STCN	Debuutjaar volgens STCN	Debuutleeftijd	Debuutwerk
Alardus Amstelredamus	1491	1513	22	<i>Ad studiosam iuventutem Alcmarianam Paraeneticon.</i>
Reyer Anslo	1626	1641	15	<i>Bruylofts-eer-gaef, aen den eersamen Abraham Hennebo, en d'eerbaere Elisabet Cornelis Anslo.</i>
Caspar Barlaeus	1584	1606	22	<i>Carmen fynebre in obitvm reverendi clarissimique viri D. Iohannis Kuchlini.</i>
Govard Bidloo	1649	1675	26	<i>Brieven der gemartelde apostelen</i> .
Cornelis de Bie	1627	1650	23	<i>Het gulden cabinet vande edele vry schilder-const. : 3 parts.</i>
Geeraardt Brandt	1626	1645	19	<i>Op d'overwinning van Hvlst door de Staten der Vereenigde Nederlanden.</i>
Gerbrand Adriaensz. Bredero	1585	1612	27	<i>Epitalamivm, of bruylofsghedicht, ter eeren het van Godghevoechde houwelijck tusschen [...] Dirck Pietersz. Voskvyl. Met [...] Aafgen Willems dochter</i>
Johan van Broekhuizen	1649	1677	28	<i>Gedichten.</i>
Matthaeus Brouërius van Nidek	1677	1702	25	<i>Tafereel van de gezegende wapenen der vrye Nederlandsche staat, en hare bondtgenooten. In den jaare MDCCII.</i>

Henrick Bruno	1617	1645	28	<i>Ad nobilissimum dominum D. Gerardvm Pauw [...] cvm [...] Agatham Hartoghsveldt vxorem duxisset.</i>
Claas Bruin	1671	1697	26	<i>Uitbreiding over den sestienden psalm.</i>
Dirck Rafaelsz Camphuy sen	1586	1618	32	<i>Het schilt der verdructer ghemoederen. Dat is: Een voorschrift, hoe sich een yder mensche in teghenspoet, draghen sal.</i>
Jacob Cats	1577	1593	16	<i>Carmen in laudem doctissimi & eximij juvenis Iohannis Antonii Amstelrodamensis, cum [...] theses medicas [...] defenderet.</i>
Dirck Volckertszoon Coornhert	1522	1556	34	<i>Van de toelatinghe ende decreete Godes bedenckinghe</i>
Samuel Coster	1579	1612	33	<i>Spel van Tiisken vander Schilden.</i>
Jeremias de Decker	1609	1650	41	<i>Punt-dichten</i>
Janus Dousa	1545	1569	24	<i>Nova poemata.</i>
Desiderius Erasmus	1466	1500	34	<i>Silua carminū antehac nūq̄ imp̄s sorū.</i>
Petrus Francius	1645	1667	22	<i>Carmen de pace inter Carolum II . [...] et potentissimos Unitæ Belgicæ Ordines icta.</i>
Jan Goeree	1670	1697	27	<i>Ter bruylofte van monsr. Niklaas Pot, en mejuffrouw Geertruyd van Bellekamp.</i>
Willem Goeree	1635	1668	33	<i>Inleydinge tot de alghemeene teycken-konst.</i>

Hugo de Groot	1583	1595	12	<i>Silva ad doctissimum virum D. Io hannem Cvchlinvm.</i>
Lucas de Heere	1534	1565	31	<i>Beschrijvinghe van het ghene dat vertoocht wierdt ter incomste van dexcellentie des princen van Orangien binnen der stede van Ghendt, den xxix. decembris, anno M.D. Lxxvij.</i>
Elias Herckmans	1596	1631	35	<i>Sweedsche zee-trompet wtblasende de onverwachte verlossinge van Duytschland, op het ellefiarige zee-mirakel van Praagh, door [...] Gvstavvs Adolphvs.</i>
Willem van Hees	1601	1636	35	<i>Emblemata sacra de fide, spe, charitate</i>
Daniël Heinsius	1580	1599	19	<i>Carmen nuptiale dosctiβimo clariβimoque iuveni Petro Scriverio a b Yverendeel sponso, et [...] Annae Gvilelmiae ab Ara sponsæ.</i>
Willem van der Hoeven	1656	1693	27	<i>De schrandere tooneelspeelder. Blyspel.</i>
Pieter Corneliszoon Hooft	1581	1602	21	<i>Emblemata amatoria. = Afbeeldingen van minne. = Emblemes d'amovr.</i>
Jan van Hoogstraten	1662	1688	26	<i>Naauw-kuurig verhaal van den opgank [...] der Franse Oost-Indise compagnie tot haar einde toe.</i>
David van Hoogstraten	1658	1678	20	<i>Rijmoeffeningen.</i>

François van Hoogstraten	1632	1659	27	<i>De versmading der wereltsche ydelheden.</i>
Samuel van Hoogstraten	1627	1648	21	<i>Vryheit der Vereenighde Nederlanden.</i>
Arnold Houbraken	1660	1700	40	<i>Toneel van sinnebeelden, geopent tot dienst van schilders beelthouders etc. : 3 parts.</i>
Johan Baptista Houwaert	1533	1578	45	<i>Milenus clachte, waer inne de groote tirannye der Romeynen verhaelt, ende den handel van desen tegenwoordighen tyt claerlijck ontdeect wordt.</i>
Constantijn Huygens	1596	1617	21	<i>Larmes svr la mort de feu monsieur Mavrice de Nassav: qui mourut à la Haye de 5. le iuin. M.D.C.XVII.</i>
Hadrianus Junius	1511	1541	<u>30</u>	<i>De animalibus medicae quaestiones</i>
Pieter Langendijk	1683	1712	29	<i>De zwetser, kluchtspel</i>
Justus Lipsius	1547	1583	36	<i>De constantia libri dvo</i>
Karel van Mander	1548	1595	47	<i>Dat hooghe liedt Salomo, tracterende van Christo, ende sijne bruydt de ghemeynte.</i>
Franciscus Martinius	1611	1631	20	<i>Dier al, dat is: Klaagh-liet van den droevighen toestant deser tegenwoordigher eeuw.</i>
Joannes Meursius	1579	1597	18	<i>Ad Theocriti Syracvsani poetæ Idyllia spicilegim.</i>
Arnold Moonen	1644	1663	19	<i>Kerszangh.</i>
Willem Ogier	1618	1639	21	<i>Klucht van den moetwilligen boots-gesel.</i>
Joachim Oudaen	1628	1648	20	<i>Iohanna Grey, off Gemartelde onnosselheyt. Treur-spel.</i>

Hubert Korneliszoon Poot	1689	1713	24	<i>Rampen van het vredejaer</i>
Theodoor Rodenburg	1574	1601	27	<i>Keyser Otto den derden, en Galdrada bly-eynde-spel. : Part 1</i>
Lukas Rotgans	1653	1684	31	<i>Aan zyn koninklyke mayesteit Wil hem de III koning van Engeland [...] op zijne overkomste in Holland.</i>
Salomon van Rusting	1652	1685	33	<i>De vol-geestige werken.</i>
Johannes Sambucus	1531	1564	33	<i>Emblemata cum aliquot nummis antiqui operis</i>
Josephus Justus Scaliger	1540	1594	54	<i>Epistola de vetvstate et splendore gentis Scaligeræ, et Ivl. Cæs. Sca ligeri vita.</i>
Janus Secundus	1511	1536	25	<i>Basiorum Liber</i>
Lukas Schermer	1688	1705	17	<i>Illustrissimo, nobilissimo principi , Joanni Churchill, duci a Marlbo roug [...]. Nunc e patria ad Mos ellam reduci, hosce tenues plane versus</i>
Simon Schijnvoet	1653	1689	36	<i>Kort-bondige zin- spreuken en zeede-lessen.</i>
Anna Maria van Schurman	1607	1639	32	<i>Bedenckingen aengaende de toek omste van Christi coninkryk.</i>
Gasparus Scioppius	1576	1596	20	<i>Verisimilium libri quatuor</i>
Willem Sluiter	1627	1661	34	<i>Psalmen, lof-sangen, ende geestelike liedekens</i>
Ludolph Smids	1649	1685	36	<i>Lud. Smids gallerye, ofte proef van syne dichtoefeningen</i>
Mattheus Gansneb Tengnagel	1613	1633	20	<i>Amsteldamsche avondt- wandelingh</i>
Theodorus Velius	1572	1604	32	<i>Chronijck vande stadt van Hoorn.</i>

Pieter Vlaming	1686	1711	25	<i>Ter gedachtenisse van den dichter Lucas Schermer</i>
Joannes Vollenhove	1631	1648	17	<i>Danck-segging ende gebedt voor ende om de vrede der christenheydt.</i>
Joost van den Vondel	1587	1605	18	<i>Het pascha ofte De verlossinge Israels wt Egijpten. Tragecomedisc her vvijsse [...] opt tonneel gestelt.</i>
Jan Vos	1610	1641	31	<i>Aran en Titus, of Wraak en weerwraak: treurspel</i>
Gerardus Johannes Vossius	1577	1597	20	<i>Oratio panegyrica de felici expeditione Belgici exercitus.</i>
Jan Baptista Wellekens	1658	1707	49	<i>Gezangen voor Elsryk</i>
Jacob Westerbaen	1599	1624	25	<i>O pulchra capita, si cerebrum haberent! Ofte Lege tonnen rasen meest [...] geschreven aen de naem e-loose schrijvers van de Noodsaeckelicke verandwoordinge van de schutteren van Delff tegen't Nood-saeckelick mal.</i>

Bijlage 2: Overzicht van de resultaten van de codering

Auteur	Debuut- leeftijd	Positief	Gemengd	Negatief	Aantal versregels
Alardus Amstelredamus	22	x			16
Reyer Anslo	15	x			54
Caspar Barlaeus	22	x			8
Govard Bidloo	26	x			60
Cornelis de Bie	23	x			10
Geeraardt Brandt	19	x			8
Gerbrand Adriaensz. Bredero	27		x		31
Johan van Broekhuizen	28	x			8
Matthaeus Brouërius van Nidek	25	x			36
Henrick Bruno	28	x			32
Claas Bruin	26	x			154
Dirck Rafaelsz Camphuysen	32	x			119
Jacob Cats	16	x			54
Dirck Volckertzoon Coornhert	34	x			73
Samuel Coster	33	x			127
Jeremias de Decker	41	x			170
Janus Dousa	24	x			26
Desiderius Erasmus	34	x			30
Petrus Francius	22	x			90
Jan Goeree	27	x			20
Willem Goeree	33	x			92
Hugo de Groot	12	x			26
Lucas de Heere	31	x			28
Elias Herckmans	35	x			70
Willem van Hees	35	x			8
Daniël Heinsius	19	x			12

Willem van der Hoeven	27	x			4
Pieter Corneliszoon Hooft	21	x			45
Jan van Hoogstraten	26		x		84
David van Hoogstraten	20	x			41
François van Hoogstraten	27	x			28
Samuel van Hoogstraten	21	x			60
Arnold Houbraken	40	x			10
Johan Baptista Houwaert	45	x			6
Constantijn Huygens	21	x			69
Hadrianus Junius	30	x			7
Pieter Langendijk	29	x			36
Justus Lipsius	36		x		18
Karel van Mander	47	x			113
Franciscus Martinius	20	x			22
Joannes Meursius	18	x			82
Arnold Moonen	19		x		154
Willem Ogier	21	x			8
Joachim Oudaen	20	x			135
Hubert Korneliszoon Poot	24	x			109
Theodoor Rodenburg	27	x			42
Lukas Rotgans	31	x			72
Salomon van Rusting	33			x	30
Johannes Sambucus	33	x			3
Josephus Justus Scaliger	25	x			5
Janus Secundus	25	x			1
Lukas Schermer	17	x			43
Simon Schijnvoet	36	x			86
Anna Maria van Schurman	32	x			58
Gasparus Scioppius	20			x	11
Willem Sluiter	34	x			57
Ludolph Smids	36	x			147
Mattheus Gansneb Tengnagel	20			x	26

Theodorus Velius	32	x			8
Pieter Vlaming	25	x			20
Joannes Vollenhove	17	x			28
Joost van den Vondel	18	x			145
Jan Vos	31	x			18
Gerardus Johannes Vossius	20	x			18
Jan Baptista Wellekens	49	x			53
Jacob Westerbaen	25		x		76

Bijlage 3: Aspecten betreffende de inhoudelijke auteursanalyse

Bij de inhoudelijke analyse van de auteurs is gekeken naar de volgende aspecten:

1. Wordt het debuutwerk van een auteur aangehaald?
 - Zo ja: wordt dit werk gewaardeerd?
2. Worden vroege werken aangehaald, alleen oudere werken of allebei?
 - Is er in het laatste geval een verschil in hoe en hoe uitgebreid ze worden behandeld?
3. Worden vroege werken gewaardeerd en/of worden werken op latere leeftijd gewaardeerd?
4. Wordt de jeugdigheid of ouderdom van een auteur expliciet genoemd?
5. Welke connotaties worden er verbonden aan jeugdigheid en/of ouderdom?
6. Worden woorden zoals 'jong', 'oud', 'jeugd' gebruikt?
 - Zo ja: op welke manier?
7. Maakt een auteur volgens Bidloo een ontwikkeling door?
 - Zo ja: wordt hij dan naarmate hij ouder wordt steeds beter en/of geoefender?
8. Wordt de auteur aan de lezer voorgesteld als een navolgenswaardig voorbeeld?
 - Zo ja: zijn het de jeugdige/vroege werken en/of kwaliteiten die als voorbeeld dienen of juist niet?